

NAPLELET

FÉLHAVI FOLYÓIRAT

FŐSZERKESZTŐ: PAÁL ÁRPÁD

SZERKESZTŐK:

KÁDÁR IMRE · LIGETI ERNŐ

III. ÉVFOLYAM

4. SZÁM

CLUJ-KOLOZSVÁR

1922 MÁRCIUS 1.

Kádár Imre: „Károlyi Mihályék Erdélyben“ — **Delly Szabó Géza:** Bartók Béla Kolozsváron (két kottamelléklettel) — **Fülöp René:** Erőszak nélkül — **Német Mihály:** Esti énekek (versciklus) — **Marót Sándor:** Teherben (novella) — **Csiki Endre:** Számadás, konfesszió, episztola, meditáció — **Emőd Tamás:** Adám, Rímek egy régi fiókból, Virágének (versek) — **Relle Pál:** Előszó (novella) — **Szeghő Imre:** A sóhajok hídjáról (versek) — **Balázs Béla:** Isten tenyerén (regény 16) — **Hajnal László:** Vérem (vers)

Erdélyi fejek: Ligeti Ernő: Grandpierre Emil (Hosszu Márton rajzával)

Két hét politika: Weiss Sándor: Értelmi és érzelmi politika és az Országos Reformkör

Viták és észrevételek: Kádár Imre: Szociális érzék és csoportöntudat (Válasz Reményik Sándornak)

Nyugati Szemle: Dienes László: A modern város

Könyvek és folyóiratok szemléje: Györi Ernő: Kosztolányi Dezső Véres költője — **Keresztury Sándor:** Román folyóiratokból

Erdélyi kulturélet: Bárd Oszkár Róbert: Az aradi Kölcsey-egyesületből — **Fáskerty Tibor:** Az aradi Kiss József ünnep — Román irodalmi est

ÁRA: 8 LEI 8 CSEH KOR. 30 MAGY. KOR. 300 OSZT. KOR. 4 DINÁR 8 MÁRKA

NYOMTA A LAPKIADÓ ÉS NYOMDAI MŰINTEZET R.-T. CLUJ-KOLOZSVÁR

FŐMUNKATÁRSÁK :

**BÁRD OSZKÁR, JANOVICS JENŐ, KÓS
KÁROLY, NAGY DÁNIEL, NYIRÓ JÓZSEF,
SZOMBATI SZABÓ ISTVÁN, TABÉRY
GEZA, ZSOLT BÉLA**

SEGÉDSZERKESZTŐ :

SZENTIMREI JENŐ

ELŐFIZETÉSI ÁRAK :

negyedévre . 45 lej, 45 cseh, 150 magyar, 1000
osztrák korona, 25 dinár, 45 márka.
félévre . . . 80 lej, 80 cseh, 250 magyar, 1800 osz-
trák korona, 45 dinár, 80 márka.
egészévre . 150 lej, 150 cseh, 450 magyar, 3200
osztrák korona 80 dinár, 150 márka.
Az évi ajánlási költség beküldése ellenében
a lapot ajánlott levélben kaphatják meg előfi-
zetőink, ami a pontos postai kézbesítést biztosítja.

A „Napkelet“ a szabad kutatás s a különböző irodalmi írá-
nyok és világnézetek szabad fóruma. Nem alkalmaz lelkiismereti
kényszert senkivel szemben s minden irányt szóhoz enged, ha becsü-
letes álláspontot fejez ki és önmagának mértékével mérve értéket
jelent. Ezért minden író önmaga felelős cikkéért.

Csak azokat a kéziratokat őrizhetjük meg, amelyeket a szerző
felkérésünkre küldött be. Más kéziratokat nem adunk vissza. Minden
beérkezett kéziratot három hónapon belül megválaszolunk.

<p>I R O D A STR. MEMO- RANDULUIS TELEFON 664.</p>	<p>LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG CLUJ-KOLOZSVÁR</p>	<p>Ü Z E M STR. UNIVER- SITATI H No.3 TELEFON 694.</p>
◆ ◆ ◆ ◆	◆ ◆ ◆ ◆	◆ ◆ ◆ ◆
	<p>Modern, nagy nyomdaüzemében ugy könyvnyomdai, mint litogra- fiái munkát fővárosi ízléssel, ol- csón és gyorsan készít. ◆ Könyv- kötészete, vonalzóberendezése és üzleti könyvgyártása is olyan igé- nyekre berendezett, hogy e téren is helyettesíteni tudja a budapesti fejlett nyomdavállalatokat. ◆ Az ipari és kereskedőköröket próba- megrendelésre kéri. Postai meg- rendelést a legpontosabban teljesít.</p>	
◆ ◆ ◆ ◆	◆ ◆ ◆ ◆	◆ ◆ ◆ ◆

„KAROLYI MIHÁLYÉK ERDÉLYBEN“

Irta: KÁDÁR IMRE

Elvi küzdelem helyett bunkósbottal csatázni: ez volt a múltban a haladás ellenségeinek módszere. Nem értelmes, de emberi eljárás és ha mind a két fél kezében fegyver van, bátornak is el kell ismerni.

Elvi küzdelem helyett rágalmakkal mérgezni, ez ma a reakció egyedüli taktikája. Érveik kifogytak, a viláégés romba döntötte bálványait, csak lézengenek még a földön; hiszen lezárult s derékba kapta őket egy történelmi korszak becsapódó kapuja. Szívük a múlt felé dobogja elévült igék szólamaít, kezük pedig az idő robogó szekere után kalimpálja a lemaradtak átkát. Hiába volt a nagy istencsapása, ők nem tudtak megigazulni s fellendíteni magukat az aláztosak és tisztaszívűek szelid seregébe. Eleven mumiák, szántóföldön száradt kórok, lábön pusztult életek, legszomorubb tragédiák. Asztaluknál halott millók husának rothadása, akiket az ő eszméik terítették le, ágyuknál a végtelen árnyékok hada, akikből ők gyilkolták ki az életet. És még mindig mellüket döngöztik és hirdetik, hogy igazuk volt s hogy nem tehetnek másként. Szitkozódniök kell és ócsárolniök az igazakat. Szegények. Hogyan is bírhatnák el életük kínját, ha egy pillanatra bele mernének nézni vétkeik szörnyü arcába s felfognák minden idők legvéresebb bünét, amelyért felelniök kell önnön lelkiismeretük előtt? Mit is tehetnének mást, minthogy kiöltik nyelvüket a száguldó élet után s megegyyszer megátkozzák azokat, akik ellen vétkeztek? Ők legszánandóbb testvéreink s nekünk úgy kell visszanezünk rájuk, mint egy kegyetlen korszak történelmének ittfejtett, késő monumentumaira. A bölcs sors általuk jelzi a szakadékokkat: emberek, erre ne járjatok. Közös ábécénk sincs már velünk, mert gondolatársító szerkezetük egy ponton megállott s nem engedí, hogy felvehessék az új képzetet, mely nekünk az élet kulcsát megmutatta.

Az irigy haldoklók ők, aki magukkal szeretnék temetni az emberiséget.

*

Sokan vannak és minden oldalról támadnak. Védekezni ellenük csak úgy szoktunk, hogy fokozott erővel végezzük a munkánkat tovább. Szidalmaik a lelkesek szívében csak erősítik a hitet és szeretetet irántunk és harcunk iránt. De az emberek többsége közömbös vagy kételkedő. Lusta a jóért való küzdelem felelősségét vállalni. Ezek miatt néha felelnünk kell egy-egy személyünket és ügyünket mocskoló rágalomra is. Mert ellenfeleink sohasem vitatkoznak, ellenvéleményt sem fejtenek ki. Sohasem bírálnak. Ők csak rút jelzőket raknak a nevünk mellé. Mint a rosszul nevelt gyermekek, akik félreeső helyeken a falra írják ellenségeik nevét és bemocskolják. Gyanusitanak bizonyíték nélkül, azután letagadják. Névtelen leveleket írnak elle-

nünk. Feljelentenek a rendőrségen: egyidejűleg Bukarestben és Budapesten. Budapestre azt írják, hogy eladjuk az erdélyi magyarságot a románoknak. Bukarestbe azt írják, hogy bolsevista ügynökök vagyunk, akik Románia vesztére törünk. Cédulákat küldözgetnek ellenünk a vidékre. Elárusítóinkkal közlik, hogy lapjaink a jövőhéten okvetlenül megszűnnek. Híveink ellen fegyelmet kérnek a püspöktől.

Sohasem azt vitatják, amit mondunk. Az állítmány, a cselekedet ismeretlen fogalom számukra. Csak az alany a fontos: *aki mondja*. Mindíg személyeskednek. A családi ügyeinket szapulják. Támadnak, ha elválnak attól, akit már nem szeretünk és elveszük azt, akit szeretünk. Ők inkább a titokban való csalást művelik. Megkeresik rajtunk fajunk sárga foltját, amelyet nem is kell nagyon keresni, mert bátran viseljük szégyen és dicsékvés nélkül. Nem láttak bennünket a fronton, mondogatják. Nem is csoda, mert mi csak az első vonalban jártunk és odáig ők sohasem jutottak. "Terrorista" multunkat kutatják s dühöngenek rendőrsőgoraikra, hogy minden igyekezetük dacára sem tudnak találni életünkön egyetlen makulát. A tehetetlenek dühe az övék minden cselekvő ellen. A korlátoltak felháborodása a látni merők ellen. A rossz lelkiismeretűek örült hajszája a nyitott-szívűek ellen.

*

Az „Ébredő Magyarok“ az októberi forradalom után ébredtek fel, miután előbb évszázadokig aludtak. Legutóbb Apponyi szervezett rablóbandának nevezte őket. Rablóbandának — kiterjedt sajtószolgálatlalt. Munkatársaik mindenütt megtalálhatók, még Romániában is.

A budapesti Szózat című rablátszati szaklap február 11-i számában „Károlyi Mihályék Erdélyben“ cím alatt egy volt erdélyi főispán levelét közli, amelynek lényeges részei itt következnek:

„... Az Erdélyben megindult aknamunka csak egy része annak a bekerítő politikának, amelyet az orosz szovjet pénzén gróf Károlyi Mihály Csonkamagyarország ellen folytat... Erdélyben a következők történtek: — Az erdélyi magyarság irodalmi élete súlyos helyzetbe jutott. Egy-két orgánom kivételével, amelyek a maguk lábán állanak meg, a magyar újságok és szemlék támogatásra szorúlnak. Itt nyúlt bele Károlyiék keze Erdély életébe. Semminemű áldozatot sem kímélve, különösen két lapot kezdtek támogatni. A kolozsvári Keleti Újságot és a Napkeletet. A pénzt ezekhez az irodalmi vállalkozásokhoz nagy ipari vállalatok közvetítésével juttatják. Mindkét lap kitűnik abban, hogy a leghevesebb támadásokat intézi Csonkamagyarország ellen, amelynek állapotait haszú megvilágításban úgy mutatja be, hogy az erdélyi magyarságnak mindennemű kedve elmenjen a magyarság törzséhez való csatlakozástól. Ebben a mesterkedésben pedig végtelenül ravasz taktikát használnak. A két említett újságot felemás tartalommal adják ki. Az egyik részt hazafias erdélyi szellemben derék írőkkel iratják hatalmas honoráriumok fejében, de a másik részt a nemzetközi zsidóság és Jásziék silány söpredéke szolgáltatja. Elképzelhető, hogy mily gyűlölettel lihegő cikkeket írnak Csonkamagyarország ellen. Így legutóbb az egyik lap *Benedek Eleknek* egy szép cikkével kezdődött, de a második már *Szende Pálnak*, Európa leghűlyébb volt pénzügyminiszterének magyargyalázó cikkével folytatódott... A magyar politikai életben szereplő erdélyi uraknak erre az ügyre több figyelmet kellene fordítaniok. Például *Ugron Gábor* is jobban tenné, ha Erdélyért küzdené és nem azokkal a budapesti demokráttákkal fújna egy követ, akik egy hüron pendülnek Erdély magyarságának felforgatóival“.

*

Itt az írás, olvastátok, beszél magáért. Nekünk már csak egy-két kérdést kell még feltennünk a gyöngébbek kedvéért.

Kérdés: Kinek szól az a passzus, hogy Károlyi Mihályék az orosz szovjet pénzén folytatnak „bekerítő politikát“?

Felelet: A román hatóságoknak.

Kérdés: Hát az a passzus, hogy a fentemlített két lap hazug színben tünteti fel a magyar közállapotokat stb.?

Felelet: A magyar olvasóközönségnek.

Kérdés: Mi érdeke az orosz szovjeteknek, hogy olyan politikát támogasson, amely elveszi az utódállamok magyarságának minden-némű kedvét a magyarság törzséhez való „csatlakozástól“?

Felelet: Ezt nem mondja meg a főispán úr. Ő csak denúciál és mert mohó és ostoba, hát egyszerre kétfelé próbálkozik.

Kérdés: Mi érdekük a „nagy ipari vállalatoknak“, hogy a szovjetek pénzét közvetítsék az ilyen célzatú ujságokhoz?

Felelet: Erről is hallgat a főispán úr. Külömben köztudomású, hogy a nagykapitalista vállalatok általában a legbensőbb barátságban szoktak lenni a szovjetekkel s vezetőik égnek a vágtyól, hogy elkobozzák tőlük az üzemeiket.

Kérdés: Igaz-e, hogy a fenti két lap „hatalmas“ honoráriumokat fizet a hazafias erdélyi szellemű íróknak?

Felelet: Sajnos, ez sem igaz. De ha még sok ilyen ellensége lesz, mint a főispán úr, akkor a közönség bizton elvárható támogatása folytán majd fizetni fog.

Kérdés: Tényleg olyan szép volt Benedek Elek hivatkozott cikke?

Felelet: Tényleg olyan szép volt. De a főispán úr barátai azt is magyarellenesnek bélyegezték, éppen azért, mert szép volt.

Kérdés: Valóban gyalázta Szende Pál hivatkozott cikke Magyarországot?

Felelet: Egy szó sem volt benne olyasmi, amit távolról is úgy lehetne értelmezni. A politikai jóslásokról szóló elméleti filozófia értekezés volt.

Kérdés: Mi igaz abból, hogy a Napkelet „felét“ a nemzetközi zsidóság írja?

Felelet: Csak annyi, hogy a beküldött cikkek mellé mi sem újraoltási, sem születési bizonyítványt nem kérünk. Minden tehetséges írást közlünk, tekintet nélkül írójának fajára és politikai irányára.

Kérdés: Vajjon a fenti cikkben a „hazafias szellemet“ Romániára, avagy Magyarországra érti-e a főispán úr?

Felelet: Egyikre sem érti. Megszokta, hogy egész életén át ugyanazt a nótát verklizze s most örült köszörűsként tovább nyomkodja a taposót. És sanda mézárósként máshová kacsint és máshová akar vágni.

Kérdés: Igaz-e, hogy a fenti lapok hazug színben tüntetik fel Magyarország mai közállapotait?

Felelet: Igaz, hiszen tizedrészét sem irtuk meg a rémségeknek, amelyeket Apponyi és ellenzéki társai a nemzetgyűlés nyílt ülésein panaszoltak fel az emberiségnek.

Kérdés: Miért támadják a fenti lapok a mai magyar kormányzatot?

Felelet: Mert az utódállamok magyarsága ellen mindig ütökártyául játszik ki, hogy Magyarországon ma még kevesebb a jog és szabadság és mert a példa mindig ragadós. Hát még ha csak a szomszédba kell érte menni.

Kérdés: Igaz-e, hogy a fenti lapok elítélik az irredentát?

Felelet: Igaz. Minden erőszakos törekvés csak az amúgy is elvázott magyarságtól követel újabb áldozatokat. S ha! az utódállamok magyarsága nyíltan szakít az irredentával, de törhetetlenül kitart nemzeti szabadságjogai mellett, akkor boldogulását ezen az úton biztosan eléri. A fenti lapok írói a legbátrabban harcolnak ezekért a szabadságjogokért, amint a múltban az elnyomott román-ság és a többi nemzetek szabadságjogaiért küzdöttek.

Kérdés: Miért akarná Károlyi Mihály egyáltalán bekeríteni Magyarországot? S miért épen az erdélyi irodalom támogatásával akarná elérni ezt a célját?

Felelet: Mert az ilyen állítás tetszetős, hiszen nem kell bizonyítani. És mert ha egy ilyen nyilvánvaló bárgyuságot kellő határozottsággal ír le valaki s aláírja azt is, hogy ő volt erdélyi főispán, akkor a hiszékenyek nem mernek kételkedni benne. Aki ilyen bátran hazudik, azt biztosan igazmondónak hiszik.

Kérdés: Mi tette tehát tönkre Magyarországot?

Felelet: Az, hogy ilyen főispánjai voltak.

Kérdés: Miért politizál a Napkelet az utóbbi időben többet, mint ezelőtt?

Felelet: Mert a politika ellen a saját fegyverével kell védekezni. A Napkelet írói boldogok lennének, ha csak verset meg elbeszélést kellene írniok.

Kérdés: Mi a tanulság az írók számára az ilyen támadásokból?

Felelet: Hogy még sokkal nyíltabban és bátrabban küzdjenek a maguk becsületes igazáért s a rágalmazók hadával ne törődjenek,

Kérdés: S mi a tanulság az olvasók számára?

Felelet: Hogy álljanak mellénk s jöjjenek táborunkba, mert miattuk és értük a harcunk s mert a mi egyedüli erőnk közön-ségünk támogató kitartása.

BARTÓK BÉLA KOLOZSVÁRON

Irta : DELLY SZABÓ GÉZA

A megélésnek, meghallásnak, a megtérésnek és megkeresztelkedésnek-nagy ünnepe volt február 19-én a magyar színházban mindenkinek, kik a zene Messiását várták s hallották.

Bartók Béla hangversenyzett.

Ha a concertare szónak eredeti értelmét is vesszük, vagy ha a mai értelemben használatos jelentőségét nézzük, úgy is, úgy is hangversenyzett. A szó eredeti értelmében öreg zongorája versenyre kelt az ötven tagú zenekarral s annak hatását legyőzte, pozdorjává törte. S ezzel bebizonyította, hogy a jó öreg fekete zongorával hogyan lehet a pompában ragyogó, de üres dilettantizmustól átítatott akarnokságot porig alázni.

Pedig — te jó isten — mily fenséges művek voltak a zenekarra bízott portrék!

Mint egy bájos, félenk, tizenhatesztendős kis leány elindul hazulról s megy bele az utca forgatagába, körülötte hajlongás, bókolás, jó és rossz indulatu emberek, úgy indult el az első, az ideális kép témája *Friedmann Náci* hegedűjén. Míg a partitúra ideális leánykája az egész darabon át uralja a helyzetet s líliomfehérségével mindenütt feltűnik és szüzen, szennytelenül tér vissza otthonába, addig dilettáns zenekarunk a kis leány ruháját megtépázta, képét bepókhálóztta, mert a gardedám saját hiúságának legyezgetése közben megfedkezett a rábizott szűzről.

Mikor Bartóknak ezt az utolérhetetlenül csodás művét a szimfonikusok Kun László vezetése alatt először hozták, Kovács Sándor — jeles esztétikus és Bartók-ismerő — a következőkben jellemzi annak mélységeit:

Hogyan nőtt ki az arckép abból az egy vékonyka, meztelen szőlamból, hogy duzzadt, sűrűsödött, hogy dagadt dagadton, aggasztón összecsapó torlódással a gigászi öröm, hogy borult be egyre világosságfelhőkkel, hogy gomolygott, forgott, lobogott végül milliófényű salaktalan lángban!

Minő acélnyakkal feszítette meg a figyelem minden húrját az elpattanásig; hogy ültünk az elragadtatás paroxysmusában, láztól könnyes szemmel, hogy láttuk lélekzetzfulva, szívszorongva, riadtan egyre feljebb és feljebb és még feljebb meredni a titáni hangpalotát, az emberfeletti muzsikatómböket, az ormokat, melyek az eget vájják.

Mód nélkül törpe a ma minden terméke a fenséges mű tövében s a múltban is, ha ki van, vele — arányokra, erényekre, irányokra — összemérhető, nem más, nem kisebb, mint: Bach János Sebestyén. A Bach-kantatékknak és prelúdiumoknak szelleme üli ezt a különben merőben előzménytelen muzsikát. Mint azok, ez is

egy — rövid — motivumból idomit szédítő arányu egységeket; mint azok, nyugodtan, módszeresen, hangról-hangra növeszti, vastagítja, hogy mire beteljesedett, fenséges gördüléssel hömpölygessen tovább. Mint azok, csakis azok, rovástalan, réstelen, forradástalan, szakadástan, tapasztatlan. Mint csakis azok, ködös távolságokig is, mégis egy szemfordulásból pillantatott végig; elláthatatlanul messzire lendül, pedig egy röpitésből lódult; számtalan fordulatu és egy anyagból van kovácsolva.

Idétlen és nem hasznos voltaképpen minden beszéd, mihelyt ekkora arányu jelességek a tárgya. Azok, akiknek lelkéből lelkedzett ez a művészet, velem fogják érezni a szó tehetetlenségét, akár szubjektív hatások, akár fejlődéstani érzékek kimerítésére vállalkozzék. Akikhez pedig nem szól, vagy még nem szól, szavak nem fogják és nem szavak fogják megtéríteni.

Bartók beérezhetése oly zenei kultúrát kíván, mely a közönségben és a zenészek tulnyomó részében nincs meg; és oly szociális és esztétikai kultúrát, mely a zenészekben és a közönség tulnyomó részében nincs meg. S ha kibén megvan is, attól is megköveteli, hogy fokról-fokra élte legyen együtt Bartók fejlődését, a nyelvnek, melyen most — számunkra immár érthetetlenül — szól, fokozatos kialakulását.

A „Deux Portraits“-nak második képe a torzkép. Ezt a zenekar tulságosan jól interpretálta: torzképe volt a torzképnek.

Miután Bartók átélte művének ilyen előadását, kezdődött a hangversenynek második, a szerző által interpretált része.

Kijön sietve, meghajtja magát. E meghajlás szerény bocsánatkérés volt a zenekar és önmaga nevében, mondván: bocsáss meg nekünk, zenekarnak, kolozsvári közönség, hogy jobban nem tudtuk betanulni legjobb igyekezetünk és három próba dacára sem, hiszen mi csak egy ad hoc összegyűlt orkeszter vagyunk és sem kedvünk, sem akaratunk, sem időnk nincs ilyen mélységes és nagy koncepciójú darabok betanulásához; és: bocsáss meg nekem megértő közönség, hidd el én nem ilyenek komponáltam művemét, hanem mielőtt kimondanád véleményedet, hallgasd meg egy Gewandhaus zenekartól húsz próba után, azután ítélj meg.

Leül a zongorához, megsimogatja s megindul a hangáradat. A zongora szárnyán elvisz bennünket a parasztokhoz, kik véres verejtékkal törlik a földet, hogy nekünk, koncertlátogató közönségnek kenyere legyen. Bevisz a viskójába s megpendíti a paraszt lelkének húrját. Közben lerajzolja arcvonásainak barázdáit, a szobát, a tollfosztó öreg asszonyokat, vagy a rokka mellett ülő menyecskéket, az udvart, a muskátlis kertet, a paraszt örömét — bánatát, boldogságát és boldogtalanságát, faji és emberi mivoltát egyszer úgy, mint impresszionista, másszor úgy, mint expresszionista, de legtöbbször, mint kubista. Ez utóbbit illelőleg legyen szabad Zágon Géza Vilmost idéznem, ki úgy Bartók, mint Strawinsky zenéjében a kubizmus minden zenei analógiáját feltalálhatónak véli: formulák, apró motivumok, mint megannyi geometriai ábra, kapcsolódnak, vállalkoznak, ismét-

lőnek, más-más ritmikái, harmóniai beállításban. Ezek az apró, többé-kevésbé identikus alkotrészek mindenütt jelen vannak, megszabják a darab menetét, meghatározzák konturjait.

De bármilyen izmussal tárja elének a zenei képet, képe mindig tiszta, világos s úgy hangulatra mint formára nézve egységes és tökéletes.

Jön aztán a medvetáncoltató. Balkézze a rostát veri, jobbkézzel a medvét énekelteti. A medve bosszuságában, kínjában egy-egy kontrabasszus hanggal bele-belebödül a falusi koncertbe.

Ezután elvezet bennünket Bartók Csikországba s négy székely dalt ad elő *Farkas Béla* kellemes és fejlődésképes, ma még inkább ilyen paraszti dalok előadására alkalmas hangján.

Majd a *Suitjét* (op. 14.) játsza el, azután az első sirató éneket és román táncokat s végül a rapszodiát (op. 1.) zenekarkíséret nélkül, illetőleg úgy, hogy a zongora a technikai okokból elmaradt zenekari részt is játszotta.

Játszotta — játszotta!

De hogyan játszotta?!

Bartók műveit a klasszikusokon felépült technikával játszani lehetetlen; azokhoz hozzá kell fejlődni a gyermekdarabokon, a 14 bagatellen és a könnyű parasztdalokon keresztül. És akkor még mindig kérdéses, megvan-e az előadóban a rátermetség, veleszülettség, hogy ily elvont diszsonanciákat az őt ujjon keresztül úgy desztilláljon, hogy az agy azokat az eszmény szolgálatában állóknak tartsa. Vagyis: lehet valaki nagyszerű Bach, vagy Chopin, Beethoven, vagy Liszt interpretator külön-külön és játszhatja mind a négyfélért teljes tökéletességgel, akkor még mindig nem bizonyos, hogy Bartókot tudja úgy előadni, amint azt tőle, a mestertől hallottuk.

Mert, tudja az ég, ő valahogyan úgy fogja meg a négy, öt, sokszor nyolc, tíz szólamu diszsonanciát, vagy abból egy meleg konzonancia olvad ki. Stakkatói, leggierói utolérhetetlen finomak és tiszták. Dinamikai árnyalatai annyira mesteriek, elhatároltak, crescendoi és diminuendói annyira tökéletesek, melyekhez hasonlót zongorán senki és csak Casals a gordonkán, vagy a Waldbauer-Kerpely volt képes a vonóhangszereken létrehozni. Az óriási technikai nehézségeket oly könnyedén és minden megerőltetés nélkül győzi le, mint amily könnyedén játszik egy Mozart-játékos sonatinát.

A zene mélységeibe való ilyenén behatolás, a megfejthetetlennek vélt problémák ilyenén feltárása meg is hozta úgy a külső, mint az erkölcsi sikert, mert az egész színházat megtöltő közönség szünni nem akaró tapsviharakban tört ki, melyet Bartók az egyes számok megismétlésével honorált.

A Messiás-várók mind megkeresztelkedtek.

*

A Mester szíves engedelmével itt közöljük olvasóink részére két kisebb darabjának a saját aláírásával ellátott egy-egy részletét.

RÉSZLET A „Gyermekeknek” C. kötetből.
ROZSNYAI K. KIADÁSA, BUDAPEST.

Partitúra

POCO VIVACE

A Póla fel-me-gyere a bu-da-s nagy hegy-re

te-kintet Kis Sze-le tő-re pi-be.

Ott lá-tom a, ott lá-tom a kis-öc-le-t lá-myo-

kat, Gyönyö-ös-ü ta-tar-ja a vál-lu-kat.

Ott lá-tom a, ott lá-tom a kis-öc-le-t lá-myo-

kat, Gyönyö-ös-ü ta-tar-ja a vál-lu-kat.

RÉSZLET A BAGATELLEKBŐL
ROZSNYAIK KIADÁSA, BUDAPEST.
LENTO $\frac{6}{8}$

Benjamin Dilla

p poco espress.

a tempo
rit.....
poco espress

poco espress.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

dim.
f

pp

a tempo dim.
ppp
smorzando...

ERDÉLYI FEJEK

GRANDPIERRE EMIL

Irtá: LIGETI ERNŐ

Az őszi rózsás forradalomban történt. Megalakult a Nemzeti tanács és körülötte keringett a különböző kis tanácsok egész csillagrendszere. Soha annyi tanács még nem volt Kolozsváron, mint ama tanácstalan időkben. Volt papi tanács. Deák tanács. Leszerelt altisztek tanácsa. Volt székely tanács, Sándor József kovácsolta össze. Polgári tanács, Boros György unitárius dékán játszotta ki tromfnak. Volt szász tanács, román és zsidó tanács. Minden kis alakulat lázasan kapkodott személyi kataszter után, a félrebillent világban mindenki keresett szilárd pontot, hogy megkapaszkozhassék, káosz volt, ördögi zűrzavar, a tanácstalanok megdermedt összevisszája. A Nemzeti tanács se volt a helyén. Hiába tervezett egy emberöltőre való programot, maga sem bízott abban, hogy egy hétig is helyén lehet. Különösképen a román nemzeti tanács megalakulása nyugtalanította a kedélyeket. A Városháza tanácskozó termében remegve rázta az

Emil Grandpierre

elnöki csengőt a kapkodás, a tohuwabohu s nyugtalanul hallgatták a híreket. Hírnök jött és pihege szólt: a románok nem működnek együtt velünk, külön fegyverőrséget állítanak össze kizárólagosan nemzetiségiekből, de az elnökük derék ember, lehet tárgyalni vele. Ki az elnök? — ugrottak fel néhányan, új, friss élet-erőre kapva. Hatiegan Emil törvényszéki bíró, — volt a felelet. Ki tárgyaljon vele? — hajlott össze négy-öt elszomorodott magyar fej. Ekkor Nagy Lajos hírlapíró bedobta Grandpierre Emil nevét az izgalmas esti tanácskozásba. Igen, Grand-

pierre — kaptak rajta Deák Albert, Fekete Nagy Béla, Pap József, báró Horváth Emil és a többiek, az októberi szellem lelkes önkéntesei. Grandpierre Emil maga is törvényszéki bíró — mondották — egy szobában dolgozik Hatiegan Emillel, nagyon jó barátok, kitünő jogász elmék, Grandpierre csak megtudja értetni Hatieganal, hogy a magyarságnak és a románságnak meg kell békülni egymással az új, a demokratikus, a dolgozó és becsületes Magyarországnak.

Igy került be egy egyébként jóra való, ideális gondolkodású, pártatlanságáról híres bíró a Toricelli légüres teréből legízgalmasabb forradalmi politikába.

Új kép. Grandpierre Emil már három napja erdélyi kormánybiztos, közben bejönnek Erdélybe a román csapatok. Ezt megelőzőleg tárgyalások folynak a francia bizottsággal. A közben kormányzó tanácsá alakult politikusok így vélekedtek: mégis szerencse, hogy Grandpierre Emil a mi kormánybiztosunk. — Hogy, hogy? — Mert Grandpierrenek francia neve van, egy elmagyarosodott francia és a francia bizottság, ha meghallja a bemutatkozásnál, hogy egy francia ember exponálja magát a magyar ügyért s viaskodik érte, annak csak jó vége lehet. Egy francia. Ez nem tréfa. Ez argumentum. És ha visszagondolunk, ez az auktaktja volt az *érzelmi* és csak érzelmi magyar politikának, mert október óta amit a magyar értelmiség Erdélyben politikailag kitalált, tett, nem logikus főre, nem politikai iskolázottságra, nem a mérlegelés, a belátás, a meggondolás sziklájára épült, de virtusra, csakazértsre, futóhabra és ennek a minden intellektuális megokolás nélküli, csak temperamentum által indokolt politikának dalnoka, brácsása, tárogatósa 1921-ig: Grandpierre Emil.

Pilátus a kredóban.

A francia nevű Grandpierre máról-holnapra becseppent a magyar politika kellős közepébe. Mint a katona, aki először került harcterre, rémülten látja, hogy balról is jön a golyó, jobbról is, valóságos égszakadás-földindulás s néki; harcolni kell. S Grandpierre ha rossz is volt: katonának, embernek: *igazi* volt. Mert mit tett? Bebújt a fedezékbe. Azt hiszem, jó szemléltető képe ez a *passzivitásnak*. Grandpierrenek a sors azt a parancsot adta, hogy vágja át magát a fronton, keressen valami kiutat, Grandpierre a parancsot úgy értelmezte, hogy legjobb kiút: a megbuvás. Közben a gránát jó néhányszor becsapott a fedezékbe, de nem törődött azzal. Majd csak kiderül még nekünk — gondolta magában a „vezér“. És benn a farkaslyukban a *passzivitás* széles pókháló közzé eregette a nyílás felé. És az értelmiség fáklja fénye lobogott: a tisztviselők ne tegyenek esküt. Indokolás: ha az összes magyar tisztviselők megtagadják az esküt, akkor Erdélyben megáll az államélet, a románoknak nincs annyi emberük, hogy vasutat, postát, minden hivatalt beszervezzenek. És néha kidugta fejét egyik-másik fedezékből és visszasugta: még csak két hét! Április 13-án ki kell vonulniok! Május nyegyedikén át kell adni a várost! Junius elsejére ántánt katonaság jön Erdélybe! Kun Béla felszabadít bennünket! Jön Horthy! A románok parancsot kaptak, hogy vegyék vissza a tisztviselőket! Még nem kötötték meg

a békét! Még nem ratifikálták! A repatriálók: tavaszra visszajövünk! O, mennyi taplófogása és fellángolása a bús magyar indulatoknak, vakok szomorú falmenti tipegése, mennyi be nem vált remény, hogy sűrűsödött, sötétedett a gond a fedezék fölött és a jelszó: most már azért is passzívuk maradunk.

Majd a történelem fogja kideríteni, hogy e sok, erdélyi magyarságot *főlösegesen* ért keserűségnek Grandpierre volt az oka vagy e vezetők nélkül tehetetlenségbe összeguzsolt kisebbség sóhajtott és e sóhaj: egy nyolc gyermekes tisztviselő rojtos alakjába sűrűsödött, a Grandpierreébe. Majd Erdély vallatásánál fogjuk megtudni, hogy Grandpierre felelős a három esztendő vereségének politikájáért, vagy csak ő is akaratlan szimbóluma az elkeseredett népi szellemnek, melyről Grandpierre ügyvédei úgy mondják, hogy egy időben valami ki nem tapintható ösztön, sugallat mián csak a Grandpierreket kellett neki. Én azt hiszem, hogy Grandpierre vétkessége nyilvánvaló és a magyar lelkiismeret törvényszéki bírói számon kéri tőle, miért adta oda magát egy olyan „non possumus“ magatartásnak, mely nagy és jóvá alig hozható kárára volt a magyarságnak? De viszont a vádlott esetében fönnforoghatnak a enyhítő körülmények is. Hiszen a közhangulatot nézve e hónapok Grandpierreje még tragikus hős volt, maga is a megtévesztés, a rosszul számítás áldozata. Nagy idők, kis emberek, — de a népnek kellett a vezér. Gondolhattak az utcán csatangoló, kenyérszűkületi tisztviselők más vezérre, mint arra, aki az erdélyi magyar suprémacia utolsó reprezentánsa, erdélyi kormánybiztos volt, ugyancsak tisztviselő és aki sorsával osztotta a többi sorsát? Ez időben még bármennyire is éreztük sokan, hogy politikai ballépés a Grandpierre akciója, felette rokonszenves volt személye és érthetővé tette a bizalmat. Mesterségénél, rövid politikai múltjánál, szegény emberi mivoltánál fogva csak ő lehetett, aki irányítja a nyáját, nem a mágnás, aki már Bukarest felé sandított, a nagybirtokos, akinek volt mit aprítani a tejbe, nem a levitézlett képviselő, de ő, a nincsetlen állami ember, aki esküjének szentsége, Nemzeti tanácsban tett demokratikus hite, mint egy meleg friss forrás, oda világított a repatriálók sötétben kuszó vonatára, a sivár Donáth-utca és Szamosfalvára kilakoltatottak nyomortanyáinak vaskói felé.

Egy időpontban: már-már regényhős volt Grandpierre. Hát lehet-e izgalmasabb fejezet-cím: Hatiegán meglátogatja Grandpierre-t a börtönben? Az a Hatiegán, aki a magyar rezsím alatt egy helyiségben dolgozott vele és testi-lelki jóbarátja volt Grandpierrenek. S íme a magyar sors: Hatiegán a vádló és Grandpierre a vádlott. Grandpierre egy heti mártíromsága még fényesebbre sikálta a tisztviselői fej felett a glóriát. E vékony, madárképű, szinte-szinte Sanyaru Vendel még jobban beleütötte fejét a magyar politika ajtófélfájába, megtántorodott az ütéstől és maga is elhitte, hogy most már minden jogome megvan arra, hogy *tovább folytassa a politizálást*, melybe a vezérszűkületi komor időszak akarva, nem akarva magával rántotta.

Ha Grandpierre belátja tévedését, mely egy általános valami, az érzelmi politika tévedése volt, ha levonja konzekvenciáit, vezekel

vagy nem vezekel, otthagyja a helyét és átadja azoknak, akik nem bírták szó és könny nélkül, hogy a fal továbbzuhanjon, ha Grandpierre óvatosan megbú a maga összeeszkabálta fedezékében, de hagyta volna, hogy a harcot mások vívják meg, mert a fedezékben maradás, a „non coperation“ már mások számára tarthatatlan volt — akkor talán Grandpierre felelősségre vonása is elmaradt volna s mint tragikus hős, így maradt volna meg az emlékezetünkben. Ha Grandpierre hü lett volna a neki előlegezett élveikhez és a lelki konstrukcióhoz, melyet októberben sejtetett, ha nem tagadta volna meg azt a kort, mely őt életre szólította, akkor neki most ott kellene küzdenie a Néppárt és egyéb demokratikus szerveződések falain belül. De nem ez történt. Grandpierre nem vonult vissza, a hiúság rossz ördöge azt sugallotta, hogy továbbra is a felszínen tartsa magát, élni, élni akart, akárhogy is, de élni és görcsös ujjakkal kaparta, nyújtotta az egyenes vonalat, melynek irányában a passzivitás fekszik. Ó, ez a passzivitás is milyen tragikus! Mennyi intrikát, mennyi hátmögötti munkát, mennyi aktív energiát kellett beleölni abba, hogy a zsendülő népi aktivitással szemben Grandpierre megőrizhesse vezetői rangjelzését. Ez a felszínen maradás hogy sodorta őt balról mind jobbra és jobbra, miképpen lett az októberistából pecsovecs, a forradalmi népvezérből mágnáskifutó, a liberálisból ébredő játékok bábja, mikor már végigöntötte a falusi rónákat az aktivitás patakja, akkor is hörgő torokkal sajtította: *ám legyen aktivitás, de én csinálom meg.* Hirtelen annyi látszólagos kaloria feszítette e vékonypéNZű tisztviselőt, hogy még „passzív“ barátai is meg voltak lepve. Irodalmi aktivitás — hangzott el Erdőelvéen a jelszó és ott volt „Nagy Péter“ a többi irodalmi népfelkelőkkel a pennaforogatók dandárjában. És jött, ment, utazott, le Székelyudvarhelytől fel Nagybányáig, — ami a mai körülmények között már önönmagában is történeti teljesítmény — agitált, hozsánázott a mágnásoknak és tartotta, szervezte és kotyvasztotta, egységesítette az erdélyi magyarságot, a nagybirtok elképzelések torzához tapasztotta a kúsgazda népi törzset, vezérkart gyúrt a hosszú tél hóhörgetegeiből, kiknek jórésze az első napsugárra pocstétává olvadt. Egy új Grandpierre-t ismert meg az erdélyi közvélemény, egy minden lében kanál Grandpierre-t, egy cirkuszi clown Grandpierre-t, aki mindig ott van a szőnyegeknel, mintha neki volna a legtöbb dolga, pedig csak a többit tartja fenn a munkában. Grandpierre nem akarja és nem tudja belátni, hogy ő egyútt pusztul el a téletenség három esztendejével és visszatáncolni nem lehet. A revenant Grandpierre nem kell senkinek, és a magyarságnak a választásokba való bekapcsolásával, a perszonális unió tervének kudarcával, a demokratikus rétegek feltörekvésével, a pártok kibontakozásával, a politikai vezérek törvényszerű kiemelkedésével feleslegessé vált e szükségpolitikus. Grandpierre a lombtárba kerül. Lezárult egy korszak, Grandpierre még csak nem is képviselőjelölt, még csak a neve sincs ott a választási szózat aláírói között, isten veled Grandpierre!

Isten önnel bíró úr! En úgy érzem, hogy ön — bármily fájdalmas is nekem minden erdélyi ember távozása — előbb vagy utóbb

repatriál és Budapesten már várja is önt a kuriai bírói állás. Adja az ég. Én kívánom önnek. Én nem haragszom önre — a bíróra. Én az erdélyi ember, akinek itt ép úgy történeti joga van körül nézni, jó és rossz között választani, mint önnek, csak Grandpierrére, a politikusra haragszom. Meakulpáznunk kell, Nagy Lajos és többi társaim, mert mi csináltunk politikust önből. Három évvel ezelőtt. Most élünk ezzel a joggal, és visszacsínáljuk a három év előttit. Ön is ugyanazt csinálta. Kvittek vagyunk.

KÉT HÉT POLITIKA

ÉRZELMI ÉS ÉRTELMI POLITIKA ÉS AZ ORSZÁGOS REFORMKÖR

Irta: WEISS SÁNDOR

A magyar politikai élet egyik hullámverése volt a magyar nemzeti párt kolozsvári megalakulása. Egy mondat volt a sok beszédből az a bizonyos tükröző csepp, amelyben a magyar nemzetiek politikájának szíverése és jövőre szóló eszejárásuk főképpen érzelkelhetővé és felfoghatóvá lett. Ebben a mondatban az volt, hogy nem akarnak a románsággal egy közös érzelmi alapra helyezkedni, hanem kizárólag magyar érzelmi alapra kell helyezkedniök. Ha ez csak kortesfogás volna a nép felé, hogy ime lássátok, mi bizony nem törődünk a románokkal és megleszünk a magunk közötti barátsággal, ereje csak egy gyufagyújtásnyi volna. Illanó. De a szavak rezgése sziveket ütött meg és fejek bólogatásnak eredtek. Aki mondta, komolyan gondolta tehát. Ez a párt most eszerint ujólag magot vet a lelkekbe, hogy itt nem szabad olyan politikát kezdeményezni, olyan törekvéseket magzani hagyni, amelyek közös érzelmi alapot is keresnek a románsággal, hanem azon kell munkálni, hogy akinek itt valami kapcsolata van azzal, ami magyar, az mind kizárólagos magyar érzelmi egység kínai falával körülvelt akolnak legyen a bányája. Vajjon az ilyen magvetés az évek és évtizedek múlása során milyen virágokat terem majd nekünk és gyermekeinknek, milyen jövőnek lehet a megalapozása? Mert azzal számolni kell, hogy a lelkekben elültetett hangulat és érzésmagnak állandóan van hatóereje és egyszer eljön kivirágzási ideje. És így kínálkozik a kérdés: a kik ezt a politikai légkört akarják itt megteremteni, vajjon jóhiszemű rajongói-e a kizárólagos nemzeti eszmének, fanatikusok, akik koruk tarkaságában csak úgy bírnak eligazodni, ha egyetlen tiszteletreméltó eszme tölti be és foglalja le minden lelkesedésüket, vagy pedig értelmi munka eredménye náluk az, amit tettek. Mindenképen rossz, amit csinálnak. Ha a felelősségrevonás ideje elkövetkeznék, nehezen volna megállapítható, melyik eset az enyhébben elbíralandó. Rossz, amit csinálnak, mert ezzel a magvetéssel nemcsak népük lelkét mérgezik meg, amelyet így szinte beoltanak más népek iránt való előítéletes bizalmatlansággal, eleve megbélyegeznek és morálisan megakadályoznak minden itt lakó más nép felé hajló közeledésében, de rossz a más népek érzés- és gondolatvilága felő és távolodó ösztöneinek és akaratának a felkeltése vagy táplálása miatt is.

A világrendet az elnyomott és alárendelt tömegek vivő ereje javítja. Ez az erő a helyzet felismerésén és az öntudaton alapszik. A magyar nemzeti párt a háboru előtti nem dicséretes magyar nemzetiségi politika atavizmusában látszik gyengélkedni. Vannak, akik

hisznek a politikai élet organikus természetében és ezen az alapon itt egészen természettudományos átöröklésről beszélnek talán.

A felgyűjtött lelki készségek és energiák bizonyára épügy nem vesznek el, mint a fizikaiak. Fájdalmas tény, hogy a magyar uralom annak idején nem sokat tett abban az irányban, hogy a román kisebbséget barátjává nyerje meg. Mégis, mikor 1918 őszén az erdélyi románság az európai politikai helyzet folytán felülkerült, megkísérelték Magyarországon, hogy az erdélyi románság ne teljesen fordítson hátat a magyarságnak, hanem fogadjon el valamelyes olyan politikai megoldást, amelyben együtt gyakorolnák itt a magyarsággal az államhatalmat. Ma természetesen látszik már, hogy ezt akkor nem fogadták el. A román lélekben más mag voít elültetve, alig-alig hallatszott annak előtte egy röpke gondolat valamelyes román-magyar közös munkáról az országban, hogyan virágozhatott volna hát ki a sorsdöntő pillanatban a magyar közös munka felé való hajlandóság?

A magyar nemzetiek nem ismerik fel, vagy nem akarják felismerni a helyzetet és ezért tömörülésüknek aligha lesz az erdélyi kisebbségi tömegéletrendet változtatni tudó ereje. Az erdélyi néppárt már felszabadultabbnak látszik a mult nemzeti kizárólagosságának elfogultsága és kerékkötő nyomása alól. A néppárt transzylvanizmusa, amelyet az utóbbi napokban szinte meglepetésszerűen két neves román politikus, Jorga és Lupu önmaguknak is felfedezészámba menő módon vallottak szintén a maguk politikai meggyőződésének, — ez a transzylvanizmus már az értelem politikája.

Arra kell törekednünk, hogy minden tudományos, kulturális és gazdasági erőnk szolgálatába álljon itt olyan közéleteti levegő beáramlásának, amelynek hús tisztasága minden ittélő emberfiának szívet üdítő és fejet frissítő lesz. Roppant munka ez és erőösszefogások nélkül szinte megcsinálhatatlannak tetszik. A napi politikának nincsen szárnyalása, azért ebben a szabadító munkában keveset tehet. De annál odoadóbban áldozhatni ennek a célnak a csak épen megalakult Országos Reformkör életformájában.

Három pártja van eddig a Magyarországtól elszakadt magyarságnak és zsidóságnak. A magyar néppárt, a magyar nemzeti párt és a zsidó néppárt. Mind a három párt tömegekre épít és több-kevesebb eltéréssel a tömeglélek parancsoló, de megkülönböztetni nem igen tudó zsarnokos szív és észjárásához nőtt. Lehet, hogy a társadalmi élet szükségszerűségei ezek a pártjelenségek úgy okban, mint rendeltetésben. Ha a magam számára jóhiszeműség feltételezését követelem meg mástól, másnak is tartoznám ezt előlegezni. De hiányt érzünk, ha erdélyi közéletünket a politikai pártok mohó cápaszájának és egymásralicítáló hangosságának odadobva látjuk. Életünk tartalmának és formájának megváltozásához másra is szükségünk van.

Ehhez a tudomány, a művészet tisztá és érzékeny eszközei, felvilágosító és tanító munkája és a gazdasági erők ezeket szolgálói tudó és akaró készsége is kell. Ha az Országos Reformkör ezzel a programmal lép bele az életünkbe, úgy lesz tennivalója és hivatása.

ERŐSZAK NÉLKÜL

Irta: FÜLÖP RENÉ

Az indus Gandhi mozgalom napról-napra nagyobb mérvet ölt s immár egész Indiára kiterjedt. Anglia pedig ezzel a különös lázadással szemben, amely fegyver helyett az erőszaknélküliség eszközeivel akarja India függetlenségét kivívni, — tehetetlen.

India ébredésével megkezdődött a gyarmati szabadságharcok történelmi korszaka. Európa keleti gyarmatai megunták a Nyugat gyámkodását, amely a Keletet továbbra is gyarmati nivóra akarta szorítani. Ezzel a nagyhatalmak gyarmatpolitikája legfontosabb fordulópontjához ért. India szabadságharca és ezzel kapcsolatban Egyiptomban és a többi gyarmatokban itt is, ott is fellángoló lázongások, figyelemztetés Európa nagyhatalmaihoz, hogy elnyomó politikájukkal végre hagyjanak föl.

Az a hatalmas színjáték, amely ma Indiában lejátszódik, a Keletnek a Nyugattal való első nagy leszámolója.

De ennél a világpolitikai momentumnál még ezerszer fontosabb a küzdelemnek az új eszköze: az „erőszaknélküliség“ eszköze, amelylyel India főlzabadosítását ki akarja harcolni. Gandhi, aki ma az indus nemzeti mozgalom feje és vezére és akit millió és millió híve, egy egész nép szentként tisztel, az erőszaknélküliség tolsztoji tanának híve.

Gandhit az az eszme vezérli, hogy Indiának az angol járom alól való főlzabadosítását fegyver és véres harc helyett egyedül a „Non cooperation“ eszközeivel vigye keresztül. Indiának Angliával való nagy leszámolója tehát minden erőszakos eszköz mellözésével tisztára csak az angol hatóságokkal, kereskedelmi körökkel és kulturális intézményekkel való „együtt nem működés“ alapján menjen végbe.

India igazi ura ma Gandhi, a sok száz millió indus nép egységes megnyilatkozásának hatalmas oszthatatlan egységének ő a középpontja és erőforrása. Példaadó, egyszerű, szinte aszketikus életmódja valósággal fanatizáló hatással van híveire. Pusztá szava törvénynél hatalmasabb. És valahányszor egyszerű kérésrel fordul a néphez, kérésének nagyobb a végrehajtó hatalma, mint a világ minden erőszakos eszközeinek.

India erőszakmentes mozgalmában az emberiség ősrégi álmái válnak valóra: Tolsztoj, Dymond, Garrison és az európai békeegyesületek eszméi első ízben elevenednek történelmi valósággá, politikai realitássá.

Az erőszaknélküliség tana ősrégi keletü. Attól a perctől kezdve, hogy az ember először eszmélt rá magasabbrendűségre, isteni küldetésére a természet kreaturái között, — felismerte, hogy a magasabb embertípus legfőbb törvénye: a másik élet szentségének tiszteletben tartása. Minden igaz vallásnak, minden igaz szellemi forradalomnak

— ez a megismerés volt a lényege. A nagy vallásalapítók: és a minden idők szociáletikusai kivétel nélkül az erőszaknélküliséget és a szelidséget vallották egyedüli útnak, amelyen haladva az ember megváltozhat az állatból.

De mindaddig az erőszaknélküliség csak hitvallás, vagy elmélet volt. És még akkor is, ha ezek az emberségesebb politikára irányuló törekvések mozgalommá is erősödtek, mint a Duhoborzok, a cseh testvérek és az amerikai non-resistance mozgalomban, akkor is csak mindig elszigetelt jelenség maradtak. Kevesek ügye és a saját nemzetbeli elnyomó ellen irányuló elméleti tiltakozás, amely fölött az állam, amint érdekeit veszélyeztette, — könnyen urrá válhatott.

Az erőszaktól való tartózkodás tehát a Gandhí mozgalommal lép először a politikai mozgalmak sorába. És ez az új módszer most jelenik meg először a történelemben, mint politikai tényező, abban a pillanatban, amikor nemzetközi bonyodalmak elintézéséről van szó.

Első kísérlet, hogy a hegyi beszéd tana történelmi valósággá érlelődhesse. Első nagy próbálkozás, hogy az erőszakmentes világszemlélet ne legyen többé csak a kevesek lángoló hitvallása, hanem egy sok millió főnyí népfaj grandiózus tettbelendülése. És ebben az értelemben a Gandhí mozgalmat az emberiség történetének egyik legnagyobb jelentőségű eseményének kell tekintenünk, mert nemcsak a világ egyik leghatalmasabb népének életében forradalmi fordulópont, hanem az emberiség és általában az erkölcs történelmi fejlődési irányának új szakaszát jelenti. Megmutatja az utat, megnevezi az eszközöket, amelyek segítségével fajok és nemzetek ellentéteiket és bonyodalmaikat erőszak alkalmazása nélkül intézhetik el ellentéleikkel.

Eppen manapság, az ötesztendős háboru és a legrettenetesebb erőszakosságok után, de új erőszakosságok és új háboruk kirobbanásától remegve, feltétlenül észre kell vennünk végre, hogy minden hatalmi politika eddig csődöt mondott. Minden szuronyokra támaszkodó, erőszakszülte tett, — akár jogot, akár jogtalanságot akart diadalra juttatni, — szükségszerűen hajótörést szenvedett. A fegyverek által kieroszakolt diadalok az emberiség haladásában semminemű lényeges változást elérni nem tudtak. Fegyveres ellenfelek, — győzők és legyőzöttek egyaránt, — mindig és mindenütt csak az erőszak lélekzetfojtóan szűk, démoni varázkörében zsibbadoztak. Aki a napi politika problémáinak hypnotikus kábulatából csak percre is kijózanodott, tisztán kellett, hogy lása a történelmi felfogás talmi igazságát, harci győzelmek hazugságát és tudnia kell, hogy sem a népek ideálja, sem az ellenségbe beleképzelt „Gonosz“ legyűrését erőszakkal elérni nem lehet.

A Gonosz még akkor is, ha kizsákmányolás, vagy az elnyomatás álköntöseben kísért, — szellemi princípium, kvalitatív fogalom, amelyet kvantitatív erőkifejtéssel, számbeli fölényvel megtörni sohasem lehet! A szuronyok ereje a valóságban semmit sem old meg: A visszájára fordított szellemiséggel, — hiszen végső értelmében ez a Gonosz — csak a szellem szférájában lehet szembeszállani, a gonoszságot csak jóssággal lehet kiirtani a világból. Az elnyomó erőszakot csak az

erőszaknélküli szelidség erkölcsi erejével! Mert minden erőszakosságban az ok és okozat ingalengésének kérérlhetetlen törvényszerűsége teljesedik be, csak az erőszaknélküliség szabadít ki a kausalitás körforgásából és vezet el a tiszta szellemi szabadság birodalmába. Hogy a Gonoszt valóban le lehessen győzni, meg kell semmisíteni a médiumot, meg kell semmisíteni azt a talajt, amelyen a Gonosszág tenyészik! Társadalomethikusok, költők és próféták ezt már régóta hirdetik és a Duhoborzok és a „Non resistance“ szektájában ez már kezdettől fogva legfelsőbb életigazság. De a Gandhí mozgalom révén, ennek az igazságnak a fölismerése — egész népfajok és nemzetek kincsévé lesz!

És hogy Tolsztoj elmélete, valamint a Duhoborzok hitvallása nemcsak utópia, hanem megvalósítható eleven életet rejt magában, — ezt épen a Gandhí mozgalom sikere lesz hivatva bizonyítani! És ez adja meg ennek a mozgalomnak azt az óriási történelmi jelentőséget is, amelyhez képest minden egyéb politikai esemény és minden más népek és nemzetek közt fellobbant ellentét, probléma, — jelentéktelenné törpül. Mert mindezek csak közeli célokat, mulandó érdekeket érintenek, míg amaz mozgalom az egész emberiségnek a gonosztól való megváltására törekszik! Mutatja az emberiségnek azt az ösvényt, amely a szabaduláshoz vezet!

És ime Anglia, amely mindezüedig valamennyi gyarmatállamában annyi sikerrel tudja politikai céljait megvalósítani, — a Gandhí mozgalommal szemben tehetetlenül áll. A jól bevált gyarmatpolitika és az egész hypnotikus szemfényvesztés, amelyet a győző az elnyomott megszedítésére és elkábítására különben használ, — India erőszakmentes fegyvere előtt a semmivé foszlik szét. Anglia felvonultatja tarka-barka katonáit, ígéreteket tesz, engedményeket, de az ámitás mind e mesterkedése, a jól rendezett ünnepi körmenet, az ünnepélyesragyogó bevonulás Bombayban; az egész csinadratta: csütörtököt mond! Mindhiába! A hipnozisz haitatalan. Az ünnepi mámor élettelenné dermed. A trónörökös fogadtatására kirendelt nagy történelmi staffazs; a „lelkes India“ sztrájkol, minden dekoratív törvény ellenére!

Az angol imperializmus tehetetlenül áll Indiával szemben és a médium, amely hatalmának kifejlési lehetőséget, valóságot kölcsönözhetne, — elpárolgott.

Természetes, ez nem azt jelenti, hogy India küzdelme Angliával egyszersmind azonos az Igaznak a Gonosszal vívott párviadalával általában! Az indus naív elgondolásában az erkölcsi harc még a nemzeti küzdelem képében tükröződik vissza. És így az indus számára minden ami jó, indus és minden ami rossz, angol. Ennek részben az is oka, hogy az évszázados nemzeti elnyomás következtében India még nem érett meg saját szociális problémáinak a mérlegelésére és hogy az Igaz hirdetője Indiában még nem ismerte föl azt az elnyomót, amelyet az indus nép kasztrendszerével enntesztében hord! Így tehát ma még az indus egész küzdelme a Gonosz ellen, — kifelé irányul a nemzeti elnyomó ellen.

De itt viszont nem szabad elfelednünk, hogy a nacionalizmus

a Keleten egész mást jelent, mint Nyugateurópában. Az indus nemzeti eszme lényegében misztikus-vallásos jellegű és nemcsak politikailag, de etikailag is az indus népnek erkölcsi feladatára való első rácszmelése.

Az indus számára ma még India az egyedüli kísérleti talaj, melyen az általános emberiség problémáinak megoldását megkísérlelheti. De úgy Gandhi, valamint ellenlábasa Rabindranath Tagore is, külön utakon haladva ugyan, végső cél tekintetében azonban egyek, — máris munkában vannak, hogy az ind nemzeti mozgalmat olyan tisztulási pontra juttassák, ahol a nemzeti föladat mindinkább megközelíti az általános emberiség követelményeit. Az indus nemzeti ideál nem ellenséges harcokésztség a más nemzettel szemben és nem mélyíti el az ellentéteket, hanem inkább magas hiddá ivelődik, amely a nagy egyetemes emberi testvéresüléshez vezet.

Joggal vetődhetne föl az a kifogás, hogy a bojkott harci eszköze, mert ez a Gandhi mozgalom lényege, sem felel meg teljesen a tiszta eszme követelményeinek. És valóban a Gandhi mozgalom is magán hordja a gyűlölet eredendő bűnének átokbélyegét. Bojkott, elvetése mindannak ami az ellenségtől ered, természetesen még a gyűlölet jegyében áll; de ebben a harcformában a gyűlölet már pusztá demonstrációvá gyöngült, a harc szellemi térre tólodott át és ezért — Gandhi bojkottmozgalma az első nagy tanúságtétel a szellem diadalmas fegyvere mellett. A „Non-violence“ a vér nélküli küzdelem új hitvallása ez!

India felől az emberiség új hajnala pirkad reánk. Az indus nép Gandhi szellemében halad nemzeti fejlődése útján és az indus ifjuság Tagore szellemében nevelődik a jövő emberévé. És Rabindranath Tagore abban a történelmi pillanatban, amidőn a nemzeti lelkesedés forradalomba lobban föl, odakiált tanítványaihoz: „Vajjon ez a szó: nemzeti szabadság megéri-e, hogy érte erkölcsi szabadságunkat áldozzuk fel? Nem!“

Gandhi és Rabindranath Tagore is az indus szellemtől vannak áthatva, de jól tudják, hogy az angol járom alól való fölszabadulásnál van még egy magasabbrendű szabadság is: az erkölcsi szabadság! A nemzeti szabadságért minden áldozatot meg szabad hozni, csak az erkölcsi szabadság áldozatát nem! És Gandhi India fölszabadítását az erkölcsi eszme föladása nélkül, tehát vér és erőszak nélkül viszi keresztül.

Az angol uralommal való elégedetlenség következtében Indiában természetesen csomó olyan elem is a nemzeti mozgalom sodrába került, amely a mindenáron való fölszabadulás mellett foglal állást és erőszaktól sem riadna vissza, hogy az angol ígát lerázza.

De mégis 7 millió fölkelő máris Gandhi köré sereglett és azok száma, akik Gandhi példáját követve India szabadságát erőszak nélkül akarják kivívni, — nőttön-nő. És a győzelem is, úgy látszik, az ő oldalukra pártol!

A távol Azsia, Ezeregyéjszaka ősi birodalma ma újból példát mutat Európának és az emberiségnek, hogy nép hogyan emelkedhetik nemzeti eszméinek föláldozása nélkül a harc, erőszak és gyűlölet alacsony szférájából — az emberhez méltóbb békeszeretet tiszta magasságába.

NÉMET MIHÁLY VERSEIBŐL

ESTI ÉNEKEK

PROLÓGUS

Ötvöznék sok, heves, fülledt szonettet antik serleggé,
vad orgiát is festenék, pogány és büszke képet,
de nem tudom, ó színek színe, vérvörös, keverlek-é,
vagy lelkemet fehér fogakkal rőt cafattá téped?

Ó színek színe, vérvörös, erős és méreg, tűzpokol,
te vagy a vétkek, átkok és szerelmek lázas alja,
amely nyugodt mezők bozótos mélyén sunyin bujdosol,
de éjszaka a húst, a testet istennek vallja.

Ó vérvörös: arany gög-trónuson lobogjál meztelen,
a csipőd, melled, térded és szemed legyen parázna:
a porban fetrengnék én részegen, hörögve, esztelen
és sápadt arcom vérben, könyben, bűnben, borban ázna.

I.

Tagadd szívem e líhegő sorokat,
tagadd, tagadd, most légy eretnek,
és idd mohón a lelki hús borokat,
borát a kínzott embereknek.
Tagadd szívem e líhegő sorokat,
darócban kóborolj el messze:
vezeklő láz, az esti ég borogat,
ki tudja, gyógyulásod lesz-e?
Tagadd szívem e prológust, idegen
neked a színe és a láza,
tagadd szívem e prológust hidegen,
mint anya, ha fiát magázza.
Tagadd szívem, az ize nem a tied;
mi játszadoz idegeiddel?
Az a szemét, ki rongy vackába siet?
Beteg a kinja, kéje, hidd el.
Vagy a kaszírnö, aki tiszta cukrot
s líkörös üveget rakosgat,
kíhez röhögve gavallérja ugrott,
mikor ajultan összeroskadt?
Vagy mézes íz, szín, illatok káossza?

Krajcáros parfüm, olcsó festék,
 szegényes, gyűrt drogériából hozza,
 hogy meglocsolja ványadt testét.
 Hidd el szívem, hidd el, ez mind idegen,
 ó hidd el, most ne légy eretnek
 és idd ma lelki hús borod, hidegen,
 borát a kinzott embereknek.

2.

Sok terhes, szőke, erő délutánon,
 vagy súlyos este, nézem két kezem,
 s mint bűnös oltárlépcsőn, szánva bánom,
 hogy vélük annyit, annyit vétkezem.

Mert jó két kéz: ha rájuk hull az arcom,
 úgy őrzik, mint remegő, gyűrt bokor
 ha rejt fehér vadat a szomjas harcon
 és élni zűrös, lángoló pokol.

Ugy sírnak lázadó téboly-viharban,
 ha dús, vonagló testedet legyőzik, Cluj
 hogy én tőlük mindég csak azt akartam,

tegyék örömtanyává tiszta agyam:
 pedig jó volna késő, rozsdás őszig
 nyugodni, simogatni csendben, lágyan.

3.

Lanyha, beteg lázas este;
 gyötrött fák zokognak a csöndben.
 Valaki az utat kereste
 és beletévedt egy süket sirba.
 Sötét imák vonaglanak a sebes nyoszolyákon
 és zsoldárok vezekelnek sirva.

Csitt:

Jajduló vonatok robognak.

Csitt:

vérző máglyák lobognak.

Galambok vére sérlegbe csorog,
 mint a részeg bíbor borok.

Csitt:

távol

valaki halált szürcsöl
 mérgek borából.

4.

Add a kezed:

oly jó annak, aki boldog
nézd, a citromsárga holdban
zokognak üszkös, véres foltok.

Add a kezed:

szelíden hull a tört virágok szirma
nézd, ott úgy lobog egy messzi csillag,
mintha csurgó vért sírna,

Add a kezed:

a város lomha, mint egy gyöttrött kripta,
nézd, valahol egy lámpa virraszt,
mint ódon várak sebzett titka.

Add a kezed:

az életet elfelejtem,
nézd, lázas csillag bukik az égről:
bánatomat a szivedre ejtem.

5.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Távolí mécspek lobja, bánatok ize fanyar kupában,
holt szívek üszke, röt gyümölcsök erős aromája nyersen,
vérbeziláltan; árva, hős trubadur szelíden alázza
messzi kezedre halk szívét: neked ópium ez a versem,
mit elalélt tüdődre szívól az esti piros tébollyal,
hogy remegő gesztussal hűtsed az ajkad, a színes lázat
és setéti hajadat kibontsád a hold beteg aranyában,
mely betegebb, mint a hajnali hús alázat.

6.

Én is beteg vagyok, az esték tört betegje,
ki messze meláz lomha lámpafénynél:
a süket élet mélyén gazdag mivű kincsem
hová kallódna el, ha Te nem élnél?

Mert kincset őrzök, rejtett, drága diadémot,
rubinja vérem sebzett, égő cseppje,
aranya vágyaim borának szűrt zamatja:
engedd, hogy érett ajkaid belepje.

Engedd, hogy a kezedbe ejtsem homlokom, mert
az élet átka este tépve jajgat,
engedd, hogy dús hajad fűrössze most az arcom,
engedd, hogy csokoljam két áldott ajkad.

EPILOGUS

A felhők lombán ringanak,
a hold aléltan csavarog,
eltévedt, messzi, rőt hajón
zokognak vétkes csavarok.

Most megtalálalak.

A mélyben sírnak hús halak
és sírnak karcsu, tört hidak,
a homlokom, a két kezem
s az éj, ki méreggel itat.

De megtalálalak.

A ucca már kihül,
az este meztelen,
a hold ködbe ful,
az este láztalan.

BCU Cluj Most megtalálalak. ty Library Cluj

S a hajad izét őrzöm,
a szemed izét őrzöm,
az álmod izét őrzöm.

Most megtalálalak.

TEHERBEN

Irta: MARÓT SÁNDOR

Talán tíz esztendősen lehettem, amikor megismerkedtem vele. A barátságot velem egyidős Aron öccse közvetítette. Aron maga is misztikus, majdnem emberfölötti lényként állott előttem, nevetségesen apró, vézna, csirkecsontu alakjával. Tulajdonképpen piszkos és elhanyagolt korcsgyerekek. Atlátszó szitabőrén a kék erek úgy ütöttek át, mint mocskos ablakon a légnyomok. Tompa szalmaszín haja kusza csomókban tornyosodott cukorsüvegszerű fejbúbján és időnkint fanyar, ecetes táplálékszag párolgott ki védett ruházatának rostjaiból. Undorodott a mosakodástól, de én szerettem, sőt csodáltam és zsenge fantáziám ködében megnőtt ez a koldusok esti párolgásából kisarjadt emberselejt. Szorongó izgalommal, új és új szenzációkra való szomjúsággal vártam a szombatot, amikor Aron, olmos, aggastyán léptekkel beszédült hozzánk, hogy a hétnek ezt a napját leegye. Lopva néztem ilyenkor keskenyrenyult, reszketeg újjait, amint a leveseskanalat, az ingyenkosztosok méla illedelmével sétáltatta a szájához. Olykor rámmosolygott fáradt, beteg arca. A vértelen száj, mint sületlen tészta, húzódott a füle felé és széles lapátfogán vastagon ülepedett a megkövült zöldpenész. Senkije nem volt, csak egy rongyokbavarrott öreg nénye, akiről szentül hittem akkor, hogy hetvenéves korában jöhetett a világra azzal a pókhálóra törött pápaszemmel, mely strimflibéléssel nőtt az orranyergére... Kiáltó éhség-típusa volt az idők riadt és nyúlós szegénységének, anélkül, hogy akkoron és ebben a negyedben ez nyomasztó eseményt viharzott volna. Az egész városrész a pincelakások és átjáró alagutak sorozata volt. Ennek a ragadt szegénységnek, éppen úgy, mint az ákkori idők hájatnevelő, lusta jólétének meg volt a maga külön, ősi patinája. A belényűgödött ódukból párolt cékla, főtt krumpli erjedő szaga gőzhullámokban birkózott föl a hagymával és az egész illatkonglomerátum, mint repedt edénytetők alól szabadult nedves foszlány kerengett, úszott az ornyíláson át az agyvelőbe, hogy tizesztendők múltán is, az emlékek fiókjait pattantsa ki és vonszolja maga után...

A süppedt pinceturásoknak is megvolt a patricius negyede: ahol keshedt és nyújtózkodó mesterek forrasztották, kalapálták, enyvezték össze a napi forinthuszat, mintha csak titkos kartell szövődött volna közöttük, hogy ennél egy garasnál többet nem csíholnak ki teliszőrös és vastag erű karjukból. Az aranyeres szabó, a gyomor-bajos suszter, a részeges koporsókészítő asztalos egymás nyakán lihegett. Kőhögésük lehelete és gyilkos gombája épp úgy vándorolt át szomszédolni, mint életük minden moccanása és ha a részeges koporsóasztalos a feleségét verte, az asszony síkongó órdítása közös volt a suszterné vajjúdásával s esztendőnkint, az évszak perdülések pontosságával meghozta a pincelakások újabb gyümölcset... A szabó

végenélküli füttyülése volt a közös muzsika, a puldjába aggastyánodott vajszerű szatócs volt a hitel, a füzetes ponyvaregény pedig járt egyik lyukból a másikba, mint kézenmozgó pinceirodalom. A lakatosék sparherdjánál az *ingecs* májpaprikás süstörgött-kozmásodott, egy lépésre a kártyás szobapiktornál halott volt a vaságyban. Sohse volt bizonyos, hová pottyannak be: keresztelőre vagy temetésre...

És kovácsolták-kalapálták mind vékonyabbra ezek a vakondemberek életük lapos piculáit, amíg a letört fejü lámpásban elfüstölgött a bűdös petróleum utolsó csöppje, amíg a pincepenész, az odvas-nyirkos malter, vagy az krákogó gabonaszapsz ki nem vágta tudejük végső porcikáját...

Azért derüsen és vidáman szikrázott le itt a nap, fecskék pilóztáltak, szerelmesek vonaglottak nyaranta estende a kapuk alatt és halszagu piaci reggelen szoknyás, lompos trombitások pletykakürtjén harsogott a meglepett szerenádok és családi csaták szindus meséje. Nyaranta, apró változatosságok és örömöök idején egy hírtelenbe szakadt zápor új orcákat és friss eseményeket hozott. A lyukak ilyenkor nyakig fürödtek és műhely, lim-lom bútor hömpölyögvé indult neki kalandos, tengeri útjára. Az asztalos féligtákoltt koporsóját szerelmesen fonta át a mesterasszony menyasszonyi koszorúja, amit a zálogos visszalökött; toprongyos ferdenyaku cipők, barna fájú inga-bölcsők, tarkaveres címák, ezerszínű rongyból mozaikozott cigánytepihek, kilukadt teknők, oldalbavágott siffonérek, fonott keresztelő gyergyák, grajzlerszámlák és ki nem ternózott lutricédulák, garmada flaskák, lerágott kukoricacsutkák, pelenkák, rohdadt savanyúkápszta tócsák, libatoll, seprük és gulardívizes üvegek úszkáltak drága barátsággal imbolyogva, szelíden a lagunákká változott utcák keresztjén. Fölgyürt pendelü visongó asszonyok, kövérhúsu lábszáraikkal, alsóruhás férfiak gázoltak és harcoltak és káromkodva halásztak hűtlenül elfutó mindenségük után. Nagyokat rugtak közbe a mezítlábas gyerekek örömein, akik papíros hajóval, gyúródeszka tutajon csolnakázták át a pompás időket...

Errefele laktam én és barátom az Áron...

Ő volt, ki rejtelmes és rendkívüli emberként tornyosodott gyermekét képzeletemben s belédobbant szívembe a várakozó öröm, mikor gyöngéden végighúzta tenyerét a száján és odaszólt:

— Gyere el mihozzánk...

A pince, ahol Áron lakott, a csodák Aladín-barlangja volt és a szertefoszló, elavasodó nyápiccka, vágyaimat és lázas ambícióm titkos tüzeit testesítette, mert Áron *bűvész volt*, életem első és igazi „svarkünclerje“. Éreztem, hogy a vér erősen a halántékomra szorul, amikor dohos alsószoknyák és áporodott szemetek sötét zúgából előkotorássza maga-fabrikálta rejtelmes eszközeit. Kettős pappendekli tölcsért, ami alól eltűnik, elsvundol a radirgummi, réznegykrárcáros, kékerü üveggolyó és egyéb kincsek. Ámuló szemem falta a tintával feketére mázolt kockát és Áron rettentő gögös lenézéssel csak rá lehelt és — sanzse, passé, mars — a kockák mind kisebbre törpültek a tollszárból készült bűvészpálcája hatalmával. A megrogygyant

agyagkemence mögött, ahol éjjel-nappal főtt kukorica és sült tök vendégeskedett, riadt setétben masé-alakokat táncoltatott a levegőben, időnkint ijesztő fények lobbantak föl, kitémött békák ugrándoztak az üres térben és naiv, tiszta gyermekszemem dehogyan látta Áron sunyi mosolyát, amint zsebéből a fekete cérnát rángatja... Én csak a bűvész-pálca mozdulását néztem és pirosuló fülem mohón itta be a varázsszavakat:

— Sanzsé, passé, mars . . .

Áronnak ördögruhája, hegyes bohóc-sapkája és idomított bolhamenazsériája is volt. Anyagban, az utóbbinál bő választéka akadt, de Áron szigorúan csak a legtehetségesebbeket nevelte és képezte ki. Lefordított vízespohárban tartották a bedresszírozott sampion-bolhák nyaktörő mutatványaikát. Parányi círokkarikákon ugráltak keresztül a fűrgé művészek és apró létrácskákon salto-mortálékat és vidám pirüettekét vágta ki.

Földszagu tavaszi délutánra Áron friss szenzációkat ígért, de svindlített. A két krajcáromat elvette és becsapott: nem mutatott semmit. Málét majszolt, vendége volt. Itt ösmerkedtem meg Fricivel.

Pompásan emlékszem rá ma is, később pedig, mikor az Ohnet regények himlőbetegségben voltam, „Páris királya“-ban revelálódtam ekszterriörje. Nyulánk és törékeny volt, keveset bícegett. Arányosan vézna törzsén élésre faragott fej nézett keresztül az emberekben. Hullámos, lányosan szőke haja, kristályos szeme, szájának vékonyan rajzolt íve rokokkó rámba kíváncsozott. A legszebb pepitaruhát rajta láttam először. Csodáltam rózsás, időnkint szűzies pirulásba futó bőrét s az aranykás pelyheket, mely serkenő szakállnak körvonalait mutatta. Billentyűs ujjai idegesen doboltak laza nyakkendőjén. Frici művész volt. Festő. Egy vidéki rajztanár legyezgette saját hiúságát, hogy fölfedezte a kőből nőtt zsenit és lövagolt a vastagfejű városatyák lelkiismeretén, hogy Fricit külföldre küldjék. Rábeszélő rohamának két ütőkártyája volt: hogy a fiatalember árva és — süketnéma . . .

Arontól aztán lassankint elpártoltam; bűvészmutatványai, idomított bolhái kiöregedtek, tizenegy esztendő intellectualitásom hatalmas ivben röppent egyet: és Frici hatalmába kerültem. Lelkem változékony és hajladozó lemeze az ő alakjához, finom kezeihez tapadt, amint szerelmesen cirókázott a kifeszített vászon tükörén és a sivár semmiből ámulatos alakok nemződtek vörös festékek vérében. Felhőket lopott az égről, vágató folyókák hűsét éreztem és ködös hegyek, fantáziás, éjjeli álmaim titokzatos ábrái születtek tágra nyílt szemeim előtt. Engedelmes inasa, famulusa és barátja lettem egy személyben. Ellestem beszédének tagozó technikáját, olvastam arcának grimaszkjából, ismertem gondolat-mimikájának rezdülését. Amint becsapta festékes kazettáját és két ujjával sajátos kört irt felém, tudtam: most megyünk — Fannyékhez . . .

II.

A rettentő tűzfaltól és egy szobás partájjal körülbástyázott udvar végén laktak Fannyék. Ő és nálánál vagy négyesztendővel idősebb testvére: Rézi. Mindaketten házivarrónók és mindaketten

némák. Idejárt Frici, gyakorta skicckönyvével, vászonzacskós hegedűvel hóna alatt és én kullogtam, mint hűséges árnyéka. De ide-terelődött, tikkadt és légyzsongó vasárnap délutánonkint két rózsaszín leanderfa köré az egész némakolónia, vagy három rosszul öltözött fiatal leány és ugyanannyi mérges szemű fiatalember. Egyedül nekem adatott meg közülük a nyelv és a hang velemszületett szabad és tiszta muzsikája és én voltam a legcsöndesebb, a legnémbább ebben a bizarr társaságban. Ők egymás között mozgalmas és színes attackokat vívtak. Szájuk pergő gyorsasággal mozgott, kezük szünetnélküli munkában s ujjai, mint örült kötötük ezredrészcenkinél váltakozó figurákat írtak le. Egy hirtelen mozdulatra lázas csoportba bújtak össze, túlértelmes szemük fénylőn és csillogón kapcsolódott egymásba, mintha mohó éhséggel akarnák kikaparni egymás agyából a mondanivalókat, mielőtt az még a jelek ábécéjén világrajött volna. Pattanásig megfeszült figyelésbe voltak préselve. Arcuk izma, szemöldökük íve, ide-oda rángatózó vigyázállásban lesett, sőt táguló orrcimpájuk, hajuk szála, a pupillák foncsora, lábuk ideges kapkodása is állandóan korrespondált, kérdéseket és feleleteket dobott, közben ujj-motoláikban koncentráldott legfőbb Marconi-telepük. Döbbenetesen érdekelték egymást. Életüknek egy heti szenzációit süstörögve robbantották ki, ömlött, zuhogott, mondanivalójuk megereedt csatornája és Morze-jelcük, képeik virtustánca kábulatba döntöttek. Rekedt-rikácsoló nevetések hördültek föl közben. A férfiak gyakorta nyelvüket öltögették a lányok fele, azok ujjukat hegyezték csúfolódva és hüvelykjüket orrukhegyére illesztve... báá... szamarat furulyáztak nekik. A délután rendszerint kreskendóba, viharos jel, kéz terrorba, groteszk ajkbiggyeszítésbe fulladt és amikor riadoztam, hogy egymás hájának esnek: heves csókolódzásba és megroppantó ölelésbe borultak: A némák búcsúztak egymástól.

III.

Frici megkapta a stipendiumot és mint villamosszíkra futott át:
— Münchenbe megy...

Duzzadó krémesek és testes habos rollnik piknikével búcsúztatták az udvaron. Stencl, a nyomdász elhozta kerek Arizón-verklíjét, a lányok pamut „strucnit“ kötöttek Frici kézcsuklójára.

A némák mulattak és csintalankodtak. Sokszor nevetve néztek rám a gyerekre, és piruló sejtéssel fogtam föl a tekintetet: mi keresni valód itt a némák között. Akkor sem, ma sem tudom miért; maradtam.

A vígadó pikniktől csak Frici és Fánika vonult a tűzfal mögé. Frici a „Kékszakállu hercegből“ játszott hegedűjén, Fánika ült a sámlin, a lába mellett. Két, pirosra fujt kezét csüggedten az ölébe hervasztotta. Hallgatott és topázzöld, rövidlátós szemei a földet kutatták. Időnkint Frici dobott egy-két jelet, négy ujjával fölfele mutatott, mintha messzi ködöknek vonalait, egy új világ meséjét — túl a leandereken — akarná korreografálni. En gyermeki sunyisággal figyeltem. Fánika szükült vállain rántott egyet, a földet nézte, a kimerült és a piknik izgalmaitól letört némákat, a nyárrégi alko-

nyatot. Frici megcsókolta a kezét — búcsúzóul és Fánika a szobába sietett lámpát készíteni. Én is készülődtem, amikor Fánika az ablakon át rántott egyet kabátomon és mutatta, hogy gyufát kér. Akkoriban csak „görögtyűzes”-gyufa volt nálam, azt bevittem. Fialat életem első meglepetése akkor ért. Fánika szorosán átölel, két tenyerével görcsösen szorította le arcomat és omló könnyeinek sósja belécsordult a számba. Rózsaszín nyelvcskékje nehezen fordult és szájöregében maradt a suttagása:

A Frrih-cí . . . El-men-a Frrih-cí . . .

*

Csipett őszkor lejárogattam még a két némához egy kis hírt hallani Münchenből. Fánika ilyenkor csöndben mellém ült a sámlin, mint a piknikes délután, amikor Frici a Kékszakállu hercegből hegedült. Jó darabig is elültünk így a biztos szótlanságban. Szemben volt a lakatosműhely és Gyula a vásott inas — ősi ellenségem — gúnyos vigyorgással verte-csendítette a tüzes vasat az üllön. Fánika ölében rengeteg lim-lom. Fekete selyemre, arannyal himzett monogramm, a Frici monogrammjá. Tűzpiros nyakkendő, meleg sál, mind ő készítette. Egyenkint vette elő, odabecézte az ölembe és féloldalt, várakozón nézett föl rám, különös, topázszínű szemével. Mindenre külön bókkolt a fejem . . .

Nagyon szép . . .

Kicsit mosolygott és fölbátorodva szedte elő a többi. Hegedűtakarót, stikkelt csipkezebekendőt, papírból való rózsát, bársony arcképtartót és egy képes lapot: München tájképe. Együtt bámultuk a főnyuló házakat, lent a liliputi embereket, keringő omnibuszokat, viharos felhőben szálló madarakat, a német bélyegeket és Fánika újból rámtekintett, én bólogattam s magam is jelekkel gesztikuláltam.

Szép, nagyon szép . . . Nagyon . . . Fánika szeme teleborult gyöngyöző melegséggel és lágyan, drágán, anyásan végig simogatta a kezemet. Érintése esdekelve telegrafált:

Gyere el máskor is . . .

*

Én megéreztettem . . . Közvetlen karácsony előtt volt. Szokatlan időben, hétköznapon, két néma barátő sürgött a lakás előtt. Összeráncolt homlokkal, kipirultan, meg-megálltak, mintha tanácskoznának. Örült-sebesen járt a kézmozdulájuk, elipsziseket és mérges kockákat vájkáltak a levegőben. Rám se hederítettek, sőt az egyik durván félretölt az ajtóból.

— Valami rendkívüli esett . . .

Árván és tanácstalanul dermedtem a hidegben.

— Valami rendkívüli . . .

A rózsaszín ablakon át szokatlan hang sürített ki a némák szobájából: éles és tisztán rikoltó friss emberi sírás . . .

Gyula, a vásott lakatosinas — ősi ellenségem — oldalba lendített és vihogva kiáltotta fülembre:

— Mit állsz itt te maffa?! Gyereke született a kuka Fáninak . . .

Úgy éreztem, mintha beleégnék a decemberi hidegben . . . Hogy fejem a tüzes vas az üllön és Gyula inas cserdülve csap rá egyet a félelmetes kalapáccsal . . .

SZÁMADÁS, KONFESSZIÓ, EPISZTOLA, MEDITÁCIÓ

Irta : CSIKI ENDRE

Számadás

Életrajz helyett. Véletlen külsőségeket felsorolni: értelmetlen és értéktelen dolognak tartok. Amit az életemből lényegesnek gondolok, egy út, amely a végtelenbe visz; egy út, amelyre akkor léptem, amikor először sejtettem meg az élet valódi értelmét; egy út, amelyen hitem szerint lankadatlanul fogok haladni előre, végső lehelletemig. Ez az út a lélek útja, egy belső út, amely láthatatlan. Ezt elmondani próbálgatnom: minek? Aki nem járta még, meg nem értheti. Aki utitársam, ismeri. És rám ismer s én őreá és tudni fogjuk: testvérek vagyunk.

Testvérem, nézd, én itt tartok az úton. Nyújts kezét.

Konfesszió

Béke, jóság, megértés, emberszeretet.

Az emberek jók. Ne mondd, hogy bántani és kinozni akarják egymást: nem igaz. S ha mégis ezt teszik: nem tudják, mit cselekszenek. Talán gyöngék, talán tudatlanok, talán szerencsétlenek — mit tudom én. Elnyomorodott a lelkük, bilincsekben vonaglanak, nagyon kinlódnak s kínjukban — nem tudva — kinozzák egymást. Nézni és megérteni kell őket s ha éppen kikerülhetetlen: védekezni ellenük; azt is úgy, hogy nekik minél kevesebb fájdalmat okozzunk. Néha-néha, nagyon ritkán és nagyon keveset, enyhíteni is lehet a kínjaikon. Érdemes megtenni, mert a legtisztább öröm. Nem szabad semmit azért tenni, hogy hálát kapjunk érte. Aki azért segít embertársán, mert hálára számít, mindig rossz üzletet csinál: azt fogja érezni, hogy nem kapott semmit, vagy legalább, hogy a hála csekély az áldozatért. Áldozat, áldozatkészség: ostoba, üres és tartalmatlan szó. Áldozatot hozni nem nagy dolog, ezt mindenki megteheti. Nem hozni áldozatot: ez méltó és emberi. Segíteni, ahol lehet, pusztá jóságból, magáért a jótett öröméért, de sohasem úgynevezett áldozatkészségből. De jól vigyázzunk, testvérem: a segítést — a legjobb szándéku segítést — nem szabad életprogrammá tenni; elfajul, önkényeskedéssé, erőszakká válik, temérdek kín és fájdalom forrásává.

Segíteni nagyon vigyázva kell. Soha ne engedjünk a forrón felbuzduló részvét első lázrohamának: ez hamis útra visz. Józan, hideg értelem kell hozzá, amely pontosan számot vet azzal: mit és miért tesz; ha az eredmény nem fedí a számítást: izgalom nélkül, hűvös türelemmel megkeresni s ha lehet, korigálni a hibát. Ha nem lehet segíteni, minden szemrehányás és önkínzás fölösleges, tehát kiküszöbölendő.

Kötelességeink csak önmagunk iránt vannak. Másokra kötelességeket rónunk nem lehet, mások kötelességeket nem róhatnak reánk. Embertársainkon segíteni csupán öröm, de nem kötelesség, amit bárki is követelhetne tőlünk. Epenúgy nem lehet kötelesség az önként felajánlott segítség elfogadása sem. Ha valaki a felajánlott segítséget visszautasítja: ezért megbántódni s ezt hálátlanságnak tekinteni nevetséges és gyerekes érzékenység, ami semmi jóra nem vezet. A hála csak önként és belülről jöhet: várni, követelni, kikényszeríteni képtelenség. Hálátlanság nincs. Minden lelkiélet csupán a saját szuverén törvényei szerint lehet ép és teljes. Erőszakkal senkit sem lehet boldogabbá tenni.

Mások segítségét kötelességnek vélni: egyik legburkoltabb, tehát legveszedelmesebb formája a bennünk lappangó ósi szenvedélynek, hogy embertársaink fölött hatalmat szerezzünk.

Testvérem, tiszteljük mindenekfölött a szabadságot: a másokét épúgy, mint a magunkét. Aki mások fölött akar uralkodni, rabszolgája lesz önmagának.

Episztola

(Soledadnak üzenetem volna ilyenképen, akit régen kerestem, pedig tudom: velem és bennem van mindörökkön)

Mint egy régi-régi kedves ismeróst, úgy üdvözlöm az éjszakának ezeket a drága óráit. Mint egy régi-régi meghitt barátot, úgy köszöntöm a magányt, egyetlen hűséges társát életemnek, aki mindig velem volt s aki megtanított rá, hogy az életem szép és teljes; aki élvezetett magamhoz és aki megmutatta, hogy bennem is él a jóság.

Kedves — nem tudom, hogyan szólítsalak a magánynak és a megilletődött magambaszállásnak e drága órájában; elhessegetem magamtól a szép színes, lágyan csendülő szavakat, mert akarom, hogy minden szavam tiszta és egyszerű legyen most; egyszerű, mint az imádság.

Kedves: így mondom ezen az éjszakán, amely immár drága emléke marad az életemnek, bármit hozzon is a holnap vagy a távol jövő. Kedves: most itt ülsz velem szemközt, igazabban, mintha szemtől-szembe láthatnálak, és én magamról fogok beszélni, tiszta és egyszerű lélekkel, tiszta és egyszerű szavakkal. Hallgass meg.

Az életem csöndes, magános és szép. Te ebből az életből semmit sem láthatnál, csupán külsőségeket, gyarlóságokat és gyöngeségeket. Ember vagyok s talán kevésbé rejtem el magam, mint sok más ember, akinek az egész élete rejtőzködés. De megtaláltam valamit, ami teljessé, harmonikussá és nyugalmassá teszi az életemet, amit oda nem adok senkinek semmiért, s amit soha senki el nem vehet tőlem: hittel hiszem, hogy megtaláltam az utat, amely a szabadsághoz visz. Szabad ember vagyok, mert hiszem és akarom a szabadságot.

És még valamit találtam. Megláttam azt, hogy minden ember lelke mélyén ott szunnyad a jóság; és annál boldogabb és szabadabb, minél többet tud ebből a kincsből fölmeríteni és napfényre hozni, ebből a kifogyhatatlan kincsből, amely annál gazdagabbá tesz, minél

többet juttatunk belőle másoknak, És megtaláltam a jóságot magamban is és már ezután az életnek egy célját és egy gyönyörűségét ismerem: ezt a jóságot növelni és mindig teljesebbé és tökéletesebbé tenni magamban. És igaz szívvel és kételkedés nélkül juttatni belőle annak, aki igaz szívvel és kételkedés nélkül fogadja.

Most pedig összegyűjtök magamban minden jóságot és nézd: milyen egyszerűen, milyen őszinte lélekkel kínálom oda neked. Vedd el mind: hadd maradjon kétszerannyi nekem, hadd jusson százszorannyi másoknak.

Kedves: én nem áradozom: üdvösségem vagy — és nem epe-dezem: nálad nélkül nem élhetek. Aki így beszél, hazudik, s ha úgy hiszi, hogy őszintén szólt: még rosszabb, mert akkor saját magának hazudik.

Azt mondom:

az életem önmagában teljes, hiánytalan és egész; s ami szépség kívülről adódik még hozzá, az már fölösleg, ajándéka és dús pazarlása a sorsnak. És most itt állok és fölnyitottam a lelkennek minden zárját: nézz belém, láss meg és próbálj megérteni. Itt állok előtted olyan átlátszóan, mint egy pohár víz, és megkérdem a sorsomat: megadja-e nekem a legszebb ajándékot. Én a sorsot kérdezem, nem téged és a sorsom felelni fog nekem.

Szabad ember vagyok s aki valaha mellém áll, hogy az életét az enyémhez fűzze, csak szabad ember lehet, aki nem függ senkitől és tőlem sem, hanem szilárdan és biztosan tartja a kezében önön életét.

... Kedves: neked üzennék ilyenképen, akit régen kerestem; nem tudom, ki vagy és nem tudom, hol lakozol és nem tudom, hallod-e a szavam. Ébresztelek: szólj.

(Kedves: isten veled. Velem és bennem vagy mindörökkön; a neved Soledad. Béke és jóság legyenek veled. Isten veled, kedves).

Meditáció

A legmélyebb életigazságok mindig újak maradnak. Miért? Mert nem lehet őket tanítani és nem lehet őket tanulni. Kiki a saját életéből szűri le ezeket, ha látó szemmel és gondolkodó elmével él. S ha belsőleg és lelke legmélyéig át nem élte: nem csak hitté és hívő cselekvéssé nem képes érlelni magában, talán még megérteni is csak zavaros és durva megközelítésben érti meg.

Azért mégis hirdetni kell a hitet.

EMÖD TAMÁS VERSEIBŐL:

ÁDÁM

Állok part nélkül, egymagamban,
Körül fülepte puszta tenger,
Nincs mappa, délkör és delejtű,
Én állok itt: az ős, az ember.

Ádám van itt: az ős, az Első,
A parttalan pusztában álló, —
Köröskörül vad fűborított
Ős pusztaság, tenger kaszáló.

Ádám van itt: az ős, a Monstrum,
Irhája nincs beszélve vérrel,
Diluviális dúvadak közt
Szent lángolást gyújt egy gyökérrél.

BCU Adám van itt: az ős Magányos,
Nem jár csordákkal és rajokkal,
Él egymagában és beszélget
A halhatatlan csillagokkal.

Ádám van itt: az ős Kijátszott,
Bánkódva tünt édenje vesztén,
Örök csalódó és csalódott, —
Sem nem zsidó, sem nem keresztény.

Ádám van itt: az ősi Bünbak,
A lángseprűvel sirig üldött
Fájdalmas és födetlen mellű
Ember, kit isten sirni küldött.

RÍMEK EGY RÉGI FIÓKBÓL

Az elmuló nap pirja már vörös:
Búcsúverőfényt ringat a Kőrös.

A viz felett arany díófa áll,
A fán egy sárgarígó kiabál.

Fent kert, veranda, vaj, virág, palack,
Fehér asztalkán francia barack.

Lent kis bukéták, tarkák, hazaik :
Verbéna, szekfű, mályva, bazsalik.

Bent padímentom, fírhang, vén fiók,
Az ablak-félfán legyet fog a pók.

Ülök magamba', csendben, egy padon:
Be jó itthon, be jó itt Váradon.

Az elmuló nap pírja már vörös :
Búcsúverőfényt ringat a Körös.

VIRÁGÉNEK EGY RÉGI LEVELESKÖNYVBŐL

Szívem pitvarjába rejtezett Violám,
Nyisd ki szemeidet, bujj elő lakodból,
Vállaidon csüngő két arany karodat,
Hatyúi nyakadat,
Nyujtsd ki ablakodból.

Küldd ki pillangóját kerti mosolyodnak,
Kerti mosolyodnak, lepke szemeidnek,
Mutasd meg bársonyát liliomlágyító
Fehér mellecskédnek,
Gyenge kezeidnek.

Meg ne rettenj tőlem ha neven szólítlak,
Ei ne fuss előlem, ha beszélek Véled;
Senkiért sem vagyok, csak teérted vagyok,
Csak teérted vagyok,
Érted halok-élek.

ELŐSZÓ

Írta: RELLE PÁL

Szegény fiú; imbolygó árnyék... akkor este végig reszketett a városban, nesztelenül végig surolta a házfalakat és sötét bánattal ömlött el a végtelen utcákon. Elhagyottan, egyedül volt a csillagos ég alatt, csak ballagott a haldokló bolygók alkonyos pályáján, mint egy halom emberpernye, vagy kilobbant fénykéve, melyet az élet kegyetlenül szakított le az utolsó, nagy szerelem vakító égitestéről...

Aztán valahol a ligetben lehullott... félájultan nekidült az egyik fának, átkarolta fekete derekát, forró száját rátapasztotta hüvös kéregpikkelyeire és ennek az utolsó élőlénynek panasztolta el minden összeomló élet síró, nagy monológját: ... „hát ezért éltem — ezért szenvedtem, reméltem, kinlódtam? — ezért szerettem, verekedtem, tanultam, álmodtam és alkottam? — ezért!? És most vége, mindennek vége!“

Sírt és fáradhatatlanul mondogatta a szöveget, az ismert szöveget, melyet előtte már sok millió ember mondott el fünek, fának, virágnak, az első idegennek, akit felszedett, s a kavicsnak, melybe bolyongó útján megbotlott. „Hát ezért? ... ezért?!“

Akkor már harmadik napja, hogy egy sor írást se kapott az asszonytól. Egyszerre magára maradt elárvult életével és elszakította mindentől, ami az élet eleven mechanizmusához fűzte. Két hete már csak az tartotta benne a lelket, hogy leveleket írt — Neki! Nappal és éjszaka írt... mindig csak leveleket, hosszú, forró, visszahívó és panaszos leveleket, remekbe formált, kinban cizellált mondatfüzérékkel... semmi egyebet, csak leveleket. Már csak ezekben a levelekben élt az asszonnyal. Beszélt hozzá a papíron és ilyenkor hallotta a hangját: beszélgettek. Ezek a levelek voltak az utolsó drótszál a szerelem végtelen telefonhálózatában, melyet vad vihar tépett. És most ez az utolsó szál is elszakadt. Három napja egy szó válasz se jött. Szegény fiú csak kiáltott, sírt a süket csendbe... minden összeköttetése az élettel megszakadt.

A sok sírás vihára után mégis csak kiderült a szívében: elhátározta, hogy mégsem dobja el magától az életet. Mindent elveszített. Ami még hátra van, amúgyse élet: nem érdemes eldobni. Akit megölték, miért lenne még öngyilkos is a tetejébe? De írnia kellett! Ha nem Neki, hát mindenkinek, bele a nagyvilágba, a holdnak, a házmesternek, szemközt a toronynak, vagy az öreg trafikosnénak, mindegy, de írni kellett, mert megszokta és mert már az egész élete nem volt egyéb, mint ez a megszokása. Most már olyasmit érzett, mintha a filozófia csúcsein járna, magasan lebegett a saját élete felett és amint visszanézett, még mosolygott is. Tul volt mindenen, tiszta, nyugodt és okos volt, amilyenek általában az emberek, akik el tudják

határozni, hogy elmennek innen. S a tébolyító fájdalomnak ebben a szent megnyugvásában ő is elindult, a szegény fiú... elhatározta, hogy megírja, egyszerűen lejegyzí életét, ezt a nagy, szomorú regényt, egyszerűen beleírja magát a halálba, aztán... Aztán hazament, leült és belekezdett nagy művébe, élete hattyúdalába. Leírta:

Előszó.

„Élt tizenöt évet.“

Ezt írnam ma sírom fölé, ma, amikor már — vagy amikor még csak — harminchét éves vagyok. Kritikus korszak. Még nem vagyok öreg és már nem vagyok fiatal. Az emberek, azok is, akik közel állnak hozzám, még fiatalnak, szinte gyerekeembernek tartanak. Mint író a legfiatalabb generációhoz számítanak. Ő, csak én tudom milyen öreg vagyok. Az emberek között, akiknek szívük van, én lehetnék a doyen. És még csak tizenötéves vagyok. Születtem huszonkétéves koromban és ime harminchétéves koromban teljes lelki nyugalommal készülök a halálra.

„Készülök a halálra“ — ezt minden érzélgősség nélkül írom le és nem kell okvetlenül úgy érteni, mintha preparálnám magam erre. Régi meggyőződésem, hogy születni sokkal körülményesebb valami, mint meghalni. Arról már nem egyszer hallottam, hogy valaki hirtelen meghalt, de hogy valaki hirtelen született volna, erről sohasem hallottam. Meg aztán: születni mindig fájdalmasabb, mint meghalni. Fájdalmasabb mindig másokra is, nemcsak önmagunkra. Van valami fiziológiai bölcsesség, vagy logika abban, hogy az ember mindig sirva jön a világra és majd mindig mosolyogva megy el.

Nem vagyok képmutató. Nem állítom tehát, hogy mosolyogva készülök a halálra, de nem is siratom az életet. Nem számítok teatrális hatásra és nem várok könnyeket a bucsu nagy jelenetétől. Érzem, hogy el kell mennem, de nem állítom, hogy már holnap megyek. Találkozóm van a halállal, ezt érzem, de a terminust nem ismerem. Sem írói, sem emberi szempontból nem tartom kötelességemnek, hogy sietve távozzam. Határidőre senkinek sem tehetek ígérteket. Semmit sem akarok igazolni még azzal sem, ha történetesen valóban gyorsan találnék elmúlni. De meg fogok halni, Egy hónap múlva, vagy harminc év múlva: mindegy. Nekem: mindegy. Bocsásson meg mindenki, aki pontosabb menetrendet, vagy rövidebb határidőt várt tőlem. Egyben megnyugtathatom valamennyit: bármikor halok meg, ebbe a tizenöt esztendőbe halok bele. És ha nyolcvan esztendő leszek, amikor majd a szemem lehunyom, írjátok nyugodtan a fejfámra:

„Élt tizenöt évet. Meghalt harminchétéves korában.“

Mert, ami ezután jön, rámnézve már nem lehet élet. Az élet-rongy fekete foszlányaival takargatni a didergő lelkemet, fogatlanul majszolni az élet kemény emlékhulladékain — ami rám vár — ez csak nem lehet élet! Ha jönnek is még bágyadt csókok, lankadt szerelmek, elkésett sikerek, — én harminchétéves koromban meghaltam. Végérvényesen meghaltam.

Nem kell, hogy megsírássatok, de jertek el a lelkem ravatalához és temessetek el szépen, csendben, temessetek el emberek!

*

Nem tudom, miként fogadják majd az élők ezt a posthumus irást. Mert én posthumusnak szántam. Ilyen szándék nélkül egyetlen sorát sem tudtam volna leírni. Nem is érdekel, megbuktatja-e az emberi közöny; sikerét sem akarom learatni. Nem hiúság vezet, csak lelki kényszer. Rettenetes szenvedéseim méhében tizenöt eszten-deig hordtam a titok magzatát. Lelki szülés-e ez, vagy csak abortusz, nem tudom; de ki kellett, hogy szakadjon végre belőlem. A néma, nagy szenvedők meg fognak érteni engem.

Lehet, hogy sokan ordenárénak fogják tartani ezt a cselekedetet, de higgyék el nekem ezek a boldogok, hogy a boldogtalanság sohasem olyan finom, csillogóan fehér valami, mint egy ingplasztron. Mindig van valami ordenáré abban, ami emberi, ami természetes. Finomult lelkek, fejüket magasan hordó esztéták és válogatott életdandyk nyilván minden szülés processzusától fintorral fordítják el fejüket és elfelejtik, hogy egyszer az életben ők is ezen az úton jöttek és pedig — fejjel. Hízlegem magamnak azzal, hogy én is finomabb lélek vagyok és hogy életesztétikám membrája a leghalkabb hangokra is reagált és minden disszonanciától izgatott remegésnek indult. Tudom, hogy enni és emészteni is nagyon prózai dolgok. Én például tökéletesen megértettem Byront, aki ott-hagyta kedvesét, amikor először enni látta. De nem értettem meg soha, miért nem hagyta el önmagát akkor, amikor a saját gyomra földi paráncsait teljesítette?

A világon minden csak forma kérdése. Mint diszkrét embernek, nekem is az volt az első gondolatom, hogy regénynek írom meg ezt az egész históriát. Álnevekkel, álfoglalkozásokkal, irodalmi álarc alatt az egészet. De aztán eszembe jutott a porosz ingyenceknek az a diszkrécioja, hogy asztalkendő mögött piszkálják a fogukat. Az ember megdöbben, hogy hát mire is olyan diszkrétek? Mintha antidiluvialis kadávereket kotornának elő fogrengetegük csontbarlangjaiból... Én tehát bátran eldobom ezt az asztalkendőt.

És különben is... amikor ti élők ezeket a sorokat olvassátok, hol vagyok én már!?... Részvét siráma, taps zenéje hozzám már nem ér. A gyepe alól küldöm nektek utolsó üzenetemet. Akikről itt szó esik, velem együtt mind itt fekszenek már az örök hálósobában. Se ajtók, se spanyolfalak nincsenek közöttünk. Nekünk nincsenek titkaink. Mi őszinte, nyílt és becsületes halottak vagyunk és akik ártottunk egymásnak az életben fent, idelent ezer siron keresztül is örök barátsággal szorongatjuk csontkezeinket. A mi ajkunk örökre lezárult, nekünk már nincs elhallgatni valónk. A mi titkot előletek a sírba vittünk, virágba szökken a napfényen. Ha felül tudtok emelkedni a rögön, olvassátok ezeket a síri virágregéket. Mi mindenkinek egyformán adjuk.

Gondoljátok meg, hogy minden, amit papírra gyóntam a magános éjszakákon, az élet alkonyán, a megnyugvásnak, a vigasztalódásnak

egyetlen perce volt. Én nem akarom a fületekbe ordítani az én nagy-nagy bajomat, csak bele akarom súgni a lelketekbe, hogy vigasztalódjanak a boldogtalanok és okuljanak a boldogok. Nincs egyéb célom. Halott vagyok; holmi stallumra se tartok igényt és aki egyszer elment, nem akar az örök életre sem visszatérni. Ne vegyétek zokon, de ezt én jobban tudom. Én oly sok boldogtalan ember panasztát hallgattam meg, amíg éltem, soha egyet se hagytam a faképnél. Ne hagyjatok el most engem emberek! Hallgassatok rám! A túlvilágról vallom nektek: én mindig-mindig szerettem az embereket, szerettem az embereket, akik megütöttek, szerettem a nőket, akik megöltek...

* * *

Szegény fiú eddig írta, amikor halk kopogtatás hallatszott ajtaján és belépett Ő. Két hete és három napja nem látták már egymást és most ott állt előtte az asszony egy kis idegen illattal, friss szerelmének ismeretlen rajzával az arcán. Érzett rajta, hogy csak alamizsnát hozott elhagyott emberének, talán egy bágyadt csókot is az emlékek részvét-bűn lomjai közül, egy kis utolsó türeést régi szerelme romjain. De a szegény fiú csak azt érezte, hogy itt van megint mellette az asszony, hogy két tétlen karjával megint átfoghatja a derekát és a fáradt fejét az ölébe hajthatja. És nem folytatta az írást és nem gondolt arra, hogy most minden szenvedése csak előszó ahhoz az élethez, amit soha senki sem élt végig. Szájával elindult az asszony szája felé, mosolygott és boldog volt és nem érezte, hogy most boldogtalanabb, mint valaha...

A SÓHAJOK HIDJÁRÓL

(Szimfónia)

1. CHANSON TRISTE

Süríts hát kedvem izt a számba:
 Kese legénynek szeme harmatos,
 A torkát bent hurok szorítja szűkre.
 Süríts hát izt a számba: savanyut,
 Fanyarság csordul ki kávája szélén.
 Nesze virág! Az arcom horpaszáról
 Telik virág. Láz-égett rózsafoltok.

Adok erőt. Futja egy ásitásra;
 Gilisztáknak jó lesz a hátgerincem.
 Az akaratom három szóból áll:
 Lehet, talán, jó volna.
 Jó ám. De nincs. S ne bándd a bért,
 Ne bándd, hogy másnak cseng bitang jutalmat,
 Csak pazarold a kincsed, sird a vért!

2. DOLOROSO

A vágyaimat elsirattam,
 Kis satnya hantok emlék-temetőben
 Alattuk koszlanak
 Tisztaság, szépség, ideál,
 Szűz lányok csókja s csillagok rezgése.
 Be rég elolvadt a tavalyi hó!

Nincs kegyelet. A hant csak sár.
 S latyak forog a földgolyó helyén.
 A szeretöm, ha meghal hullá lesz,
 S én dög leszek, ha meghalok.
 Pedig nagy lélek vagyok a degeszben,
 S míg éltem, nem volt bennem dögbogár.
 A vágyaimat elkapartam.
 Csak voltak, voltak. Vagy tán nem is voltak?

Istenke, mondd meg, nem tudom,
 Volt-e a múlt, s lesz-e a jövő?
 S mondd, mért van, hogy a semmi közepén
 Még fölsíkozt szívemben a remény?

3. CON BRIO

Csak menj barátom!
 Tudod, hogy szakadt a kabátod ujja,
 Nem baj, rongyos már az erőd is.
 Ha ismerős jön: nem köszönsz.
 Ha becéznek: vér serked föl nyomán.
 Károg az éj, a kinokba borult; —
 Nézésed bukdácsol a házakon,
 Mint részeg ember lába.
 A beszéded nincs két lyukaspénzt-érő,
 Több izom feszül egy káposztahernyón,
 Csak nyavalyogsz, de nem bírsz elnyugodni,
 Lennél már néma, mint halott kristályok
 Táratlan bányák mélyén.
 Szíved helyén zöldelő penész
 Virága viruljon.
 Ne érezz soha illanó borzongást
 Alkonyi csodákon
 Rög esse be gödrét a szemeidnek,
 Melyek homokszint látnak mindenütt.

BCU 4. APASSIONATA ity Library Cluj

Elmult a kedv, a szín, a fény,
 Elhult a pír fakó arcomról
 Elunt életem kezdetén.

Most fáradt fanyar este lett.
 Eljédtek tőlem az emberek,
 S most néha nézek már csak fel a földről.

Szívem rejtett zugában megbujok,
 S éjjelig, mire ráammered a Hold
 Csöndet, halált, megnyugvást bámulok.

SZEGHŐ IMRE

ISTEN TENYERÉN

— Regény —

Írta: BALÁZS BÉLA

(16)

Láttam a kést a szívében mikor ezt mondtam. De akkor már feljött bennem a dac. Vizes lett a szeme és egészen elfakult. De nem szólt. Odajött hozzám és megfogta a kezem. Nem vagyok beteg, mondom és nem vagyok elvarázsolva és nekem ne hozzon több verset, nekem ne mutogassa többé ezeket a vasszűzeket. Ne üssön vele mindig pofon, hogy engemet semmibe vesz. És belebeszéltem magam az izgatottságba és végül összeszaggattam a verset és rátapostam és toporzékoltam rajta.

Béla csak állt és nézett rám. Tágra kinyitotta a szemeit. Ordított velük. Két fekete véres ordítás volt.

— Tépjem szét a verset és tépjem szét őt is. Ő hisz és vár!

— De én nem akarok ilyen lenni. Nem akarok! Nem akarok! — mondom. — Én meg vagyok elégedve magammal. Én jó vagyok magamnak így is. Akinek nem tetszem, alászolgája. És ezek ostoba versek, rossz versek! Azt mondtam ostoba és rossz versek!!! Azt mondtam!

Hogy csak engedjem meg, hogy mellettem maradjon és várjon csendesen. Hogy hiszen én is azt sürgönyöztem Riminiből, hogy várjon.

— Hát várjon otthon — kiabáltam. — Ne üljön itt és nézzen az arcomba és várja, hogy kibújok a bőrömből és belebujok egy másik bőrbé. Ne jöjjön többet! Menjen haza és ne jöjjön többet. Megbolondulok!

— Érezze, hogy a közelében vagyok. Csak hívnia kell. És elment. Elment!!

Jaj nekem!

Mit firkálom ezt a naplót? Úgyse tudok már semmit. Minden össze-vissza megy. Erre-arra, így-úgy, ide-oda ákom-bákom, krix-krax. Bánja a fene. Úgy is végem van.

Borzasztó ez a férifbarátság! Mintha három férje volna az embernek, holott egy síncs. Ketten is jönnek számonkérni, felelősségre vonni, parancsolgatni, szekirozni!? Szentgyörgyi nem szól. De ez a Schneider! Mit akarnak tőlem? Ők mondják nekem, hogy szeressem Bélát? Ők?! — Már várom, hogy ez a Lorxné is jöjjön, az a Klára! Csak azt nem tudom, hogy mért nem ahhoz ír verseket. Az úgy látszik elég fenséges.

Már négy napja nem láttam. Hát hogy éljen így az ember? Ha inni lehetne egész nap, vagy énekelni, vagy ugrálni. Neki megyek a falnak, hogy ledörzsöljem magamról a glóriát, mint a lovak a legyeket!

Egyszerűen arról van szó, hogy nem szeret. De akkor mit akar tőlem?

Már félnek tőlem egy kicsit az operában. Tudom, hogy elvesztettem az eszem. De minek ész?

Ma vesztett napom volt. Örjöntem, részeg is voltam egy kicsit. Egyszer csak odajön a Salgó, lefog, felemel és bevisz a karjában a szobájába, a térdére ültet, megsímogatja az arcomat és azt mondja.

— Te lúd, te szegény kis hiszterikus lúd, te. Hiszen te nagyon szereted azt a Sternberg Mórictot. Hát mit ugrálsz? Menj a lakására és feküdj fel az ágyára! Mit komédiáztok?

Ezt mondta!!! Salgó tudja és Béla nem tudja!

Van egy tervem!

Ma reggelig itt voltak Szentgyörgyi meg Henrik. Milyen jó volt. Mintha mégis Béla közelében volnék, ha velük vagyok. És milyen szelíd és csendes és jó tudok lenni övelük és milyen vad vagyok és eszeveszett, ha Béla van itt. Mintha minden jót nekik kellene adni, hogy gyűjtsék és spórolják fel, amíg Bélának lehet adni.

Henrik is azt mondja, hogy igazam van. De hogy mégis meg kellene mondani Bélának, hogy szeretem. De hiszen ez az egyetlen védelmem, hogy nem tudja! Ha tudná, egy mozdulattal magához ránthatna. És Béla engem úgy csokoljon, hogy más valakit gondol? Béla engem úgy öleljen, hogy tőlem elfordul, hogy engem nem akar látni? Hát nem prostitúció ez? Inkább a Dunának megyek! Nem, nem hiúság ez! Önvédelem, egyetlen, utolsó, borzasztó önvédelem.

De van egy kitűnő tervem! Le fogja ő venni rólam ezt a glóriát, le, le, le bizony! Gyönyörű tervem van. Gyönyörű!

Hiszen Béla az én uram már. Az én édes uram! Itt ugyanis hiába minden. Megesküdtünk a Wetterstuhlon. És a wetterstuhli erdőben odaadtam magam az én uramnak. Néha azt gondolom, hogy ő ezt tudja, csak valamiért még hallgatni kell és szenvedni.

Uram! Milyen édes ez a szó! Az én uram! Milyen meleg, édes nehéz. Mint a szagos szőlő. Meg lehet részegedni tőle. Uram! Én uram!

Holnaputánra hívom. De nem merek telefonálni. Inkább írok neki.

Mister Sidney!! Az éjszaka megint itt volt: Azt mondtam, hogy az operában voltam fent a kötélpadláson és mister Sidney ott lógott egy kötélen felakasztva! És himbált, mint egy inga óriási iverkben az egész nézőtér felett. És mindig oda akart csapódni hoz-

zám és én nem tudtam mozdulni. És mindig mellettem odavágódott a falhoz és aztán vissza a tulsó falhoz. Zúgva jött megint vissza és csattant a falon. És csupa vér volt már. Aztán futottam le a lépcsőn. És akkor egy kis tolókoksin feküdt lógó nyelvvel és kidülledt szemekkel és a kis tolókoksi gurult utánam a lépcsőn. Kopogott és ropogott és ugrált! És rettentő sok lépcső volt. Már húsz emeleten lejttem. Már szálltam lefelé. De a tolókoksi a halott mister Sidneyvel utánam. Aztán végig szálltunk az Andrassy-úton. Aztán felhozzám. És a tolókoksi mister Sidneyvel kopogott fel a lépcsőn. Akkor rémületemben felébredtem. Csupa víz voltam. Felkeltem, kendőt vettem magamra és kinyitottam az ablakot. A kertre rásütött a hold. A kerítés mögött valami fekete alak állt. Tudtam, hogy Béla és hogy ő lát engem onnan. Ez jól esett. Sokáig álltunk ott. Nézz, nézz, nézz engem, édes uram!

Még egyszer írok a naplómba. Voltaképp csak azért vettem elő, hogy megnyugtasson ez a firkalás, mert attól félek, hogy megbolondulók izgatottságomban és türelmetlenségemben, míg Béla jön. Hiszen mindegy, hogy mit írok. Ma október negyediké van, délután öt óra. Szép idő van gyönyörű meleg ősz. Már három napja nem voltam az operában. Don Juan próba lett volna. Bánom is én! Hideg vacsorát csináltattam és a cselédet elküldtem hazulról. Én akarom kiszolgálni. Sok pezsgó van. Sok gyümölcs van. Sok virág van. Béla nem szereti szobában a virágot. Mára szeressen valamit, amit nem szokott szeretni!! Minden tele van virággal, még a föld is! Sok pezsgó van. Azt már irtam. Erős parfümös fürdőt vettem. A hajam csak egy szalagon van. És a pongyolám is csak egy szalagon van. Mára szeretni fog valamit, amit nem szokott szeretni és akkor nem lesz több márványfenséges glória! Csak ne volnának olyan gyengék a térdeim. Pedig táncolni akarok neki máma, mint Sába királynő Salamon királynak. Félek? Nem, nem félek. Boldog vagyok. Óh uram, édes uram.

Milyen sokat szenvedtünk. Nem bánom, hogy szenvedtünk.

Nem mulik az idő. Mit irjak még? Béla, Béla, Ilona, Béla, Béla. Hazádnak rendületlenül légy hive óh magyar. Bölcsöd ez s majdan . . .

Vége!

Ez kellett neked Ilona. Ezt megérdemelted! Most még ezt szépen linoman megírni. Lehetőleg költőien. Aztán kész a történet, Egész kész. Schluss! Tehát a költő fél nyolckor jött. Vidáman jött, sugárizik az arca és nekem egyszerre úgy megdagadt ettől a szívem, hogy könnyes lett a szemem. De nem, nem máma nem sírni akarunk. Megfogtam a kezét és úgy vezettem az asztalhoz. Jöjj királynóm, trónusodat elkészítettem. És a költő mosolygott. Mosolygott a virágokon és a sok pezsgőn és rajtam és én ujjongtam és nevettem. És már akkor rész voltam. És aztán vacsoráztunk. Nem sokat beszéltünk. Mosolyogtunk egymásra. Oh, milyen régen, régen, régen

nem mosolyogtunk egymásra. Mintha úsztunk volna. Mintha valami színes, sűrű folyó lett volna a szoba levegője. Usztunk, usztunk. És mintha régi, mintha már tízéves csendes házások volnánk . . . De nem, nem, nem ez a csendesség kell máma. Mára más kell! És pezsgőt töltök a költőnek és magamnak és azt mondom, máma brudert iszunk. Jó mondja a költő és mosolyog. De aztán csók jár! Elpirult!! Mint egy tízéves kisfiú. Milyen édes, milyen édes volt. És odamentem hozzá és megcsókoltam. Beleszédültem. Mintha az ajka lemerült volna a testembe a talpamig. És ott maradtam mellette és hozzá támaszkodtam. És töltöttem és kocintottam és nevettem és énekeltem. Ma kidobjuk a glóriát az ablakon ugye? Nézd, így szeress bolond, meleg asszonynak! Minden glóriát, minden glöcsert kidobunk, minden fenségést és komolyat! Mára legyenek léhák, máma legyünk rosszak. Te is, te is legyél rossz. Igyál, igyál, legyél részeg. Nézd én már részeg vagyok. Nézd. Táncolok neked. És ledobtam a cipőm és harisnyám, az olíbe dobtam és fogtam a mandolint és énekeltem és táncoltam neki, hogy a hajam kibomlott és a pongyolám repült és alatta nem volt semmi! És ő ott ült a díványon és nagy fekete szemei rám sütöttek, lángoltak, olyan sápadt volt mint a halál és reszketett mintha a hideg rázná! És én közelebb és közelebb táncoltam hozzá. Nézd, így nem tetszem, így nem szeretsz, így nem kellek? Így, így! Most gyere hozzám, így fogsz szeretni, így fogok neked kellenni, mert már részeg vagy te is és égsz te is. És odaborultam az ölébe és a pongyola lehullott rólam és ott feküdtem az ölében behunyt szemmel, meztelenül.

És semmi!!! Ott feküdtem behunyt szemmel meztelenül és semmi, semmi, semmi! Meg se mozdul! Lecsusztam a térdéről a szőnyegre és őszekuporodtam és leborítottam magam a hajammal.

És akkor beszélni kezdett! Beszélni, beszélni kezdett. Beszélni!!

Hogy könyörüljek meg rajta, hiszen tudom, hogy szeret engem és hogy ő férfi. Ne feszítsem keresztre. De ha én őt nem szeretem, akkor ez megalázó. Mert hiszen én őt nem szeretem. És én nem így kellek neki — és könyörüljek rajta. — És beszélt és beszélt.

Bebújtam az asztal alá, az asztalterítő alá, ott ültem a sötétben és néztem a lábát, meg egy ezüst gyümölcskést. És ő beszélt, és beszélt és még mindig beszélt. Akkor megfogtam az ezüst gyümölcskést és belevágtam a lábába, hogy beletörött. Aztán felugrottam, hogy felborult az asztal és kirohantam és lezártam az ajtót.

Így történt. Ez történt meg Nyári Ilona operaénekesnővel, Wertheim Ilonával, aki Tiszavásárhelyről került Pestre. Ez történt. És most kész. Elvégeztetett. És ez a napló is be van fejezve és minden be van fejezve. Adieu, adieu, adieu.

A FAJDALOMFA, A FEHÉR PARÓKÁK ÉS KLÁRA VALASZTASA

Jánost a fehérhaju öreg inas vezette egy kis jószagu szobába.

— Hogy hívják magát? - kérdezte meg tőle az ajtóban.

— János — felelte az öreg inas udvariasan.

— Engem is Jánosnak hívnak — mondta és kezet nyújtott az öregnek, aki röstelkedés nélkül, természetesen fogadta el. — Édesanyáink, úgy látszik, ugyanazt a nevet szerették — folytatta mosolyogva és nem eresztette el az inas kezét. — Talán valami hasonlóság lehetett közöttük? Nem?

— Én Olajbafőtt Szent János napján születtem, mert többféle János van — vélte az öreg.

— Hát igaz, nekem Keresztelő Szent János a nevem napja. De azért ez mégis valami. Viszontlátásra.

A nyitott ablakban fehér csipkefüggönyt lobogtatott a kerti szellő. Az ablakkal szemközt volt a fehér flaneltakarós vetett ágy. János elébb kinézett az ablakon, hogy hol van. Épen a törött kávéju öreg szokókat medencéjére látott. A pávák már nem ültek ott. Vajjon Klára hol van — gondolta. — Milyen a szobája? Legalább azt szeretne volna tudni, hogy milyen irányban van: jobbra-e vagy balra? Hogy szétvezették őket!

János mosolygott. Valami kedves és csintalan bujósdi játéknak érezte ezt. Hogy fogja majd megtalálni? . . . Mosolyogva jött vissza az ablakból. Az asztal közepén egy papírlap feküdt még nedves írással. „Csak tessék rendesen levetközni és belefeküdni az ágyba!! Nekem ne merjen estére olyan sápadtan visszajönni.“

János mosolyogva húzta magára a puha fehér flaneltakarót és kissé megborzongva nagyott nyújtózott a hűvös lepedőn. És nyújtózott és nyúlt egyre hosszabbra. És egy pillanatig még arra gondolt, hogy nem fog beférni majd az ágyba és mi lesz, ha majd nemsokára kinyulik a kastélyból? De olyan jól esett így nyulni, nyulni. És nemsokára egy roppant hosszú hídnak az ive volt és alatta mélyen sok ember nyüzsgött, kis fekete pontok. „Mért nem jönnek erre? — gondolta még mindig nyújtózva, nyulva, — „Erre kellene nekik jönni.“ — De senki sem jött a hidra. Kiáltani akart, hogy: „Ide jöjjenek a hidra“ mert olyan üres volt és olyan meztelen magában és fázott. — „Ide jertek a hidra.“ De nem hallotta senki. Nagyon szomorú lett. Most már nem szabad tovább nyulni, mert nagyon nagy lesz a hőmező“ — mondta. Egy nagy hőmezőnek a közepén állt. Füstösbarna volt az égája és hideg szél fújt szűrő hóport az arcába. És a füstösbarna sötétségből hallotta az üvöltést. „Már jön Schneider a késsel“ — mondta és elkezdett futni. De a lába süppedt a hóban, mintha ólom lógott volna rajta. Megint hallatszott az üvöltés. „Már mind a farkas! . . . Schneider megmondta a farkasoknak“. És futott, futott. Akkor egy lovat látott a hóban feküdni. Alice volt, a szép pej. Meg volt halva. Erre borzasztó rémület fogta el. „Ezt Kláranak

nem szabad megtudni, mert hiszen nem igaz. Ezt gyorsan meg kell mondani Gács Imre asztalosmesternek. Ő még tud segíteni.“ És akkor arrafelé szaladt. Ott látta messzi ülni egy kövön. De nem lehetett átmenni a vonalon. Mert a nagy hómező be volt osztva vonalakkal és a vonalak forogtak. Akkor kiabált Gács Imrének, mert Schneider már jött mögötte a késsel. János el akarta dugni a kését a hóba. De a kés mindig kiugrott belőle. „Gács úr, Gács úr“ - kiabálta és futott a vonal mellett. Akkor Gács Imre felállt. Fehérhajú roppant nagy öregember volt és arcáról csurogtak a könnyek. Sirt. Meg akarta a nagy öreg embernek mondani. De a félelem elszorította a torkát és nem jött ki hang rajta. Végre roppant erőfeszítéssel kimondta: „Össze kell szedni a tüket“. Akkor Gács Imre lehajolt és a tenyerével kezdte összesöpörni a tüket a földről. Mert az nem hó volt, hanem csupa csillogó, kemény varrotű. És egy nagy gömböt csinált a tükből és ő azt tartotta a két kezében. És a tükből való gömb egyre nagyobb lett. De egy még hiányzott. Irtózatos félelem fogta el. Mert egy még hiányzott, csak addig ne jöjjön Klára! A gömb már akkora volt, mint egy hegy. De egy tű még hiányzott. És a gömb egyre nőtt. Nem volt nehéz tartani. Inkább olyan volt, mint valami ballon és minden erejével belefogódzkodott, hogy el ne repüljön és már érezte a talpát elválni a földről. Csiklandó hűvösséggel fújt be a szél a talpa alá. Mert elfelejtette a gyökeret. Csak Klára ne jöjjön addig! Akkor ott volt Schneider egy nagy késsel és nevetett. Borzasztóan nevetett. A feketekarimás pápaszem táncolt az orrán néha úgy, hogy felugrott a levegőbe és ott megállt. „Ugye elfelejtette a gyökeret?“ — rikácsolta Schneider, nevetve aztán a késsel kettéhasította a nagy tügömböt. És akkor mind kijöttek a tügömbből. A Gera, meg a DornLujza. Fehér tógákban, egymás derekát átfogva, a fejüket összehajtva, végtelen, szelíd gyöngédséggel, úgy jöttek ki lassan, boldogan, álmatag lebegő járással és elmentek mellette.

Aztán Bója jött a Marival. Fehér tógákban fejüket összehajtva, összekarolva. Aztán Gács úr kis inasa jött a grófnével, aztán Czukker Ágotával, aztán az öreg Wertheim Jolánnal, Szentgyörgyi gróf Sternbergnével, aztán Lorx jött az édesanyjával, aztán az indus herceg Andreával, aztán ismeretlen párok és köztük volt Schneider Henrik Klárával. Egymás derekát átfogva boldog, szelíd gyöngédséggel hajtották össze fejüket ők is. Az egész végtelen páros processzió valami végső boldogság édes csendjében vonult el előtte. Mindenki, mindenki, mindenki! Csak ő állt ott egyedül a fal mellett és rá se néztek, észre se vették. Úgy vonultak el lassan mellette. Még sohasem fájt így a szíve, türhettelenül. Valami mást kell álmodni, gondolta. Kláráról álmodják. „Hát Klára is Schneider Henrikkel megy?“ — gondolta és utána nyújtotta a karját és akkor vette észre, hogy nem a szíve fáj, hanem a karja. Mert lógnak rajta. Az egész fehér processzió egymás kezét fogva, végtelen emberlánc lóg le a mélységbe és legfelül Schneider az ő kezét fogja görcsösen, a körmeit belevájva. És már recseg és ropog a karja.

Csakhogy nem a vállához van növe, ha nem belenyulik a mellé középebe és a szívéhez van növe és mindjárt ki fogja szakítani a szívét. De ebben valami csodálatos, sohse érzett gyönyörűség volt. „Ugye, ugye igazán fáj a szívem. „Mindenkí jöjjön a fára!“ — kiáltotta. — „Mindenkí jöjjön a fára!“ És akkor a mélységbe lógó, hosszú fehér emberlánc megmerevedett és barnulni kezdett és egy roppant barna fatörzs lett belőle, melyből nagy fikuszlevelek nőttek ki, de ágak nélkül, közvetlenül a barna oszlopból. És ő is egy fikuszlevél volt rajta. És nagyon fájt odanöve lenni ehez a törzshöz. Minden fájdalomnál jobban fájt. A többi levélnek is fájt. Egő fájdalom volt a nedve ennek a roppant fának, mely levéltől levélhez áramlott benne. De ez a fájdalom mérhetetlen gyönyörűség volt, minden valaha érzett boldogságnál nagyobb boldogság. „Mindenkí jöjjön a fára!! — kiáltotta. De akkor egy szép karcsu fikuszlevél leszakadt és a szélben forogva zuhant le a fekete mélységbe. „Andrea!“ — jajdult fel János. És akkor úgy érezte, hogy most megértette a legmélyebbet, valami szent nagy megrendüléssel világosodott meg valami a szívében. „Ezt kell megtartanom“ — gondolta. — „Csak ne felejtsem el, majd ha felébredek... De most Kláráról kell álmodnom.“ Nyugtalan volt a lelkiismerete, hogy nem álmodott Kláráról. „Utána kell menni“ — gondolta és elindult. És egy csodálatos boldog kékségű folyóban úszott. Ruhástól úszott, de nem lett vizes. A folyó olyan híg volt, mint a levegő és ez a kékség ez volt az igazi. Igen ez volt az igazi kékség. És boldogan és könnyen úszott a folyóban és két gyönyörű gyermek úszott mellette, két mosolygó szőkefürtű gyönyörű gyermek. Gátak voltak a folyóban, sövénykerítések szeltek keresztbe a folyót, de ők hárman boldog könnyűséggel repültek át és úgy úszott a kék levegőfolyóban édes vággyal szívében Klára felé. És Klára ott állt az orgonabokor mellett a parton. „Hol vannak a szép gyermekek?“ — kérdezte tőle! Mert a gyerekek eltűntek. Klára mosolygott. Aztán lehajolt, megfogta a kék folyó szélét és felemelte mint egy könnyű, kék selyemtakarót és alatta ott feküdt a két gyönyörű szőke fiú, összeölelkezve, mosolyogva, halva. És akkor az volt a teljes boldogság, az élet édessége. És nézték a két mosolygó szép fiút. Azok mindig kisebbek lettek és egyre fényesebbek. Végre csak egy sugárzó pont látszott. Egy fényes rézkrajcár, melyre rásütött a nap. De a fény olyan erősen tüzött a szemébe, hogy átszűrt a szemhéjain. El akart fordulni. Ki kell nyitni a szememet — gondolta, — meg kell nézni és akkor kinyitotta a szemét és látta, hogy nem krajcár, hanem gyertya lángja. Egy fehérparókás térdnadrágos lakáj tartja kezében az ezüst gyertyatartót és mosolyogva néz rá. A jószagu kis szobában volt a fehér csipkefüggönyét lobogtatta a szél. János csodálkozva és mosolyogva nézett a fehérparókás, rokokó inasra, aki jobbkezeiben magasra emelte az ezüst gyertyatartót, balkezején pedig valami ruhákat tartott. Milyen furcsa és jó ez, gondolta, hogy most nem tudom biztosan ébren vagyok-e?

— János? kérdezte óvatosan.

— János — felelte a fehérparókás ezüstgombos inas és mélyen, ceremóniásan meghajolt s a gyertyatartóval is nagy ívet lóbált. — A kegyelmes asszony kéreti, hogy méltóztassék felöltözni, mert már nyolc óra elmúlt és kezdődik a bál.

— A bál? — kérdezte János, még mindig gyanakodva.

— Igen, parancsára — bókkolt újra a szolga, a lobogó gyertyát lóbálva. — Elhoztam a maskarát. Méltóztassék felöltözni, aztán majd eljövök a nagyságos úrért. — Avval letette az asztalra a gyertyát, lerakta a holmit egy székre. Először egy puderes göndör parókát akasztott óvatosan a szék támlájára, aztán egy hosszú kékselyem kabátot és valami himzett mellényt rakott le. Aztán egy rövid nadrágot, harisnyákat, csattos félcipőt és mindenféle csipkeholmit. Aztán még egy keskeny kardot támasztott a székhez és egy aranygombos spanyolnádat.

— A kegyelmes gróf úr és a grófnő várják a nagyságos urat — mondotta aztán a szolga, újra mélyen meghajolt és elment.

János mosolyogva nézett utána. Felkeljek? — gondolta. — De ha álmodom, akkor nem kell felkelnem? Azonban éber frissesség áramlott idegeiben és teste türelmetlenül érezte a meleg lepedőt és a párna gyűrődését. Akkor a székhez nyilván-rosszul odatámasztott kard lecsúszott és csörrenve csattant a padlóra. Ettől ijedten riadt fel. Valami félelmesen kemény valóság volt ebben a csattanásban. Abban, hogy a kard váratlanul, magától elesett. Mért nem lehet ez is álom? — gondolkodott még az ágy szélén ülve nyugtalanul, aztán felkelt és ingben az ablakhoz ment. Egy nagy bükkfa koronája terjedt épen szemben és mögötte a fekete ágak közé fonva a felkelő vörös hold. És vastag fekete vonalak vad szövevényében egy páva fekete szilhuettjét látta. Az egyik kiugró ágon ült és fekete hosszú farka lezúhogott és belemosódott a sötétségbe. A János szívébe nyilalt ez a kép. Valamit elfelejtettem — gondolta szomorúan. És mintha most, abban a pillanatban a fekete ágak, a fekete páva és a vörös hold mögött tünt volna el valami, amit nem szabadott volna elfelejteni, mert ez volt a megoldás, a felelet mindenre. — Talán álmodtam — gondolta, végigsímitva a homlokán és kereste. Mert mintha még valahol a közelben lett volna, a fekete ágak, a fekete páva és a vörös hold mögött. Még maga körül érezte láthatatlanul az álmot. Talán itt van a szobában? — gondolta, csak nem látom, mert kinyitottam a szemem és valami figyelmes óvatos csendességet őrzött magában, hogy el ne riassza. Úgy jött vissza lábujjhegyen a ruhákhoz és lassan, óvatosan öltözködni kezdett.

Csak mikor már a parókát is feltette, lépett a nagy falitükkör elé. Egy XV. Lajos korabeli csipkés francia marquis nézett rá a tükörmögötti szobából a gyertya lobogó vörhenyessárga fényében. Nem ismert rögtön magára és valami boldog borzongással döbentette meg annak a lehetősége: annak a lehetősége, hogy ilyen messziről látja önmagát, hogy ime ennyire kimehet a testi mivoltából, személyéből és hogy ez mégis ő.

(Folyt. köv.)

VÉREM...

Én beteg, bolond rabszolga vérem...
 Hogy zúg, hogy ver, hogy zakatol,
 Őszi pompa, keserű pompa
 Himbálódzik veszett, iromba
 Ágán az elnyűtt erőfának,
 S lent kedvtelenül muzsikálnak
 Véremben fürdő kavicsok...

Sok gyöngy kavics, arannyal ékes...
 Vergődik háborgó habon,
 Vízí az ár, egymáshoz vágja...
 Aztán... pergőtűz muzsikája
 Lassan szítokba robban át
 S a felfájdító éjszakák
 Zörgő véremmel perlekednek...

És intenek: az unalomból
 Sok volt, sok volt, játszani kéne...
 Őszi pompa, keserű pompa
 Képében kuszik már a bomba
 Settenkedve, s ha oda ér,
 Jajdulva robban ki a vér...
 Beteg, bolond, rabszolga vérem...

HAJNAL LÁSZLÓ

VITÁK ÉS ÉSZREVÉTELEK

SZOCIÁLIS ÉRZÉK ÉS CSOPORTÖNTUDATOK

A Pásztortűz február 26-iki számában Reményik Sándor *Biológiai tény?* című cikkében boncolás alá veszi azokat a megjegyzéseimet, amelyeket *Fajmagyarság* című írásáról a Napkelet legutóbbi számában tettem. Új cikkében számos olyan megállapítás van, amely kihívja a vitát.

1. Reményik Sándor „a magyarsághoz való tartozást, a magyar-
nak nevezetés jogcímét nem a vérségi kötelékektől, hanem bizonyos történelmileg kialakult szellemben való részességtől“ teszi függővé. Így a zsidó Kiss Józsefet igaz magyarnak nevezi, mert ő „költészete által részese volt a hagyományos magyar szellemnek.“

Ismétlem, hogy ezt a laza meghatározást teljesen hibásnak és tisztán politikai értékűnek tartom. Észértem minden egyes ember esetében — legyen az akár vérsége szerint, akár anyanyelve és kultúrája szerint magyar — külön meg kellene állapítani, hogy ő részese-e abban a bizonyos hagyományos szellemben. Ilyen módszerrel a zsidó Kiss Józsefről megállapítható volt, hogy magyar, viszont a magyar Móricz Zsigmondról, hogy nem magyar. S végül odavezetett a Reményik Sándor álláspontja, hogy mindenkire, aki bizonyos aktuális politikai kérdésekben a hivatalos állásponttal ellenkező véleményt foglalt el, rásütik a nemmagyarság bélyegét. Ady Endre sem volt magyar Rákosi Jenőéknek s a „magyarkodóknak, kód-evőknek, svábokból jött magyaroknak“.

Ehelyett a minden célzatos visszaélésre felhasználható, meddő és végtelen vitákat szülő *ítéletmondás* helyett kívánom én inkább a fajtság biológiai meghatározását. És ezért óhajtom azt is, hogy magából a fajtságból *egymagából* még valóban ne következzen semmi. Neleghessen értékelések alapja, hogy valaki mely fajhoz tartozik — *nemzetközi viszonylatban sem, de egyazon kulturalközösségen belül sem!* Sok százezer ember él, aki nem magyar, de a magyar kulturalközösség eszközeivel tudja magát a legteljesebben kifejezni s azért ragaszkodik azokhoz törhetetlenül. Reményik azt mondja, hogy Kiss József részese a magyar szellemben az ő örök dicsősége. A cionisták viszont azt írják, hogy ez a Kiss József örök szégyene. Ilyen abszurdumokra vezet a faji hovatarozás kérdésének téves értékelése. Véleményem szerint Kiss József dicsősége a költészete s teljesen mellékes, hogy őt magyarnak vagy zsidónak könyvelik-e el. S aki e fajvizsgálat helyett egy szép verset ír meg, sokkal többet használ az emberiségnek és saját fájának.

2. Reményik Sándor azt állítja, hogy én szociális érzeken első sorban osztályöntudatot értek. pedíg: „magasabb öntudatot: nemzeti öntudatot“. Nagyon tévesen értelmezi az én felfogásomat. *Mert*

én szociális érzeken azt az értelmi belátásokon és önfegyelmzésen alapuló, állandó cselekvési szabállyá szilárduló hajlandóságot értem, hogy egész életünk az örömteli munka szakadatlan áldozása legyen a vagyon, hatalom, siker és viszonzás minden elvárása nélkül. (Abba a termékellen vitába nem mehetek bele, hogy osztályöntudat avagy nemzeti öntudat a „magasabb“.) Az osztályöntudat csak az egyén gazdasági hovatartozásának a felismerése, annak a meglátása, hogy milyen osztálycsoportban küzdve érhet el több anyagi jót. S amint nem lehet tagadni az osztályöntudatra ébredés fontosságát a deklaszáltak emberibb sorshoz juttatása szempontjából, úgy botorság volna a nemzeti öntudat hatalmas előbbrevivő erejét vitatni, amely a világban való megállás legfontosabb eszközeinek, az anyanyelvnek és kultúrának védelmére és fejlesztésére való elszánást kellene hogy jelentse. De amint a marxisták vérvívó bálványá glórfikálták a maguk osztályöntudatát, úgy Reményik Sándor is ragaszkodik a nemzeti öntudatnak okvetlenül háborukra vezető offenzív értelmű fogalmazásához. A pajzsmirigy fontos szerv, élni sem lehet nélküle, de túltengése, a golyva, halálos betegséggé lehet. Mindéddig csak elfogultságokra, elzárkózásokra, féltékenységekre és összeütkezésekre vezetett az a nevelési módszer, hogy erény a hozzánk vérségileg vagy érzelmileg közelebb állók boldogulását a mások rovására is elősegíteni. Én bűnnek tartom, ha valaki „jó családtag“ a szó mai értelmében. Mert majdnem minden súlyos bűncelekményre jogosítottnak érzi magát, akit arra tanítottak, hogy családja iránti kötelességeit tekintse elsősorban. És ez minden csoportra így áll. Minden ember egyenlő szeretetét kell tehát tanítanunk s miután életünk munkás megnyilvánulásai ugyanis csoportjainkon keresztül történnek, az ő boldogulásukat is szolgálja és emberibben szolgálja életünk. *Csak az általunk termelt új javakat ajándékozhatjuk szeretettinknek, de halálos bünt követünk el, ha másoktól veszünk el valamit a miénk kedvéért.*

A nemzeti öntudatnak általam értett tartalma sokkal erősebb morális alapot ad a nyelvi kisebbségek minden irányu egyenjoguságáért folytatott küzdelemhez s Reményik Sándor sem fogja kétségbe vonni, hogy én és a velem egy táborban dolgozók mindig az első vonalban járunk ebben a harcban, a múltban is, a jelenben is.

3. Reményik Sándor azt is állítja, hogy a történelmi Magyarország összeomlása pillanatában a magyarság új vezetői alárendelték osztályöntudatuknak a nemzet érdekét. „A döntő pillanatban, a legalkalmatlanabb pillanatban „a szociális átalakulás“ problémája volt a legfontosabb nekik“.

Ez a magyarázat teljesen hibás. Az összeomlást az okozta, hogy a magyarság elzárkózó irányu, offenzív nemzeti öntudata összeütkezésbe került az általa szupremált más nemzetek ugyanolyan offenzív nemzeti öntudatával. A harcban az előbbi maradt alul. Az új, forradalmi vezetők már hiába próbálták a felszabadult nemzeteket a nemzeti öntudat értelmezésének federációs revíziójára s az új alapon a régi politikai közösségben való együttélésre bírni. Későn jöttek és ebben nem ők voltak a bűnösök. A szociális átalakulást meg sem

kezdhatték, mert az esztelen bolsevista kísérlet — amely a szélsőségek kényszerű dialektikájával megint csak nemzeti háborúba kezdett — a békés reformokat lehetetlenné tette.

4. Annak a világnézeti háborúnak, amely az erdélyi magyar közéletben folyik, végső oka másutt van, mint ahol Reményik Sándor keresi. Az a tábor, amelynek ő minden kétséget kizárólag tiszteletre legméltóbb és leghivőbb vezéralakja, az erdélyi magyarság boldogulását politikai konvulziókra való készenlétben tartással, ezért izolálásra, elzárkózásra neveléssel véli a legjobban szolgálhatni. Én és a tábor, amelyben dolgozom, minden áron el akarjuk háritani a konvulziókat s ezért minden nemzeti elzárkózás és privilegizálás ellen küzdünk, tehát a magyar részről jövő ellen is. A többségi néphez is szólnunk kell, hiszen az ő boldogulását és a magyarság boldogulását csak *uno ictu*: a belső, egyetemes lelki értékek vágyának általános győzelmétől várjuk.

KÁDÁR IMRE

JEGYZETEK

NYUGATI SZEMLE

A MODERN VÁROS. Minden nagykor igazi nagy művészi kifejezője az építészet volt. Igaz, hogy a festészet újabb keletű lévén talán igazságtalanok vagyunk iránta, ha az egyiptomiak és assyrok építő művészetére hivatkozunk, vagy a kereszténység virágzása korának templomaira. Eszünkbe sem jut, hogy új művészi ágak keletkezésének és azok jelentőségre jutásának lehetőségét tagadjuk. De egyet minden nagy művészettől megkívánunk, hogy tudniillik világnézetet fejezzen ki, hogy ne egyének magánügye, még csak ne is múzeumok ügye legyen, hanem az emberiség közös nagy ügye. S ez az a lehetőség, aminek ha nem is egyedüli hordozója, de elkerülhetetlenül integráns eleme az építészet. Az építészet, mint alap, mint lényeg, amelyhez régebben szobrászat és festészet is hozzájárult, ma még más is, mint pl. kertészet és egyebek, amire az ember nem is gondol mányárt.

Persze ne arra az építészetre gondoljunk, amit mindenki magán ügyének tekint. Hogy X úr renaissance városi palotát épített magának és angol stílusú nyári lakot. Az emberi közösségek élete megnyilvánulásának, a nagy tömegek életfunkcióinak mindig szüksége volt épületekre, s ha ezek az épületek komoly életfunkciók őszinte kifejezői, akkor művészi voltak szinte magától adódik. De semmi köze a művészethez annak, ha Budapesten a 19. században gót stílusú parlamentet építenek, ha csak a benne uralkodó középkori feudális szellemet nem akarják vele jelképezni, ami azonban, mint világnézet, megint csak néhány kiváltságosnak magánügye. Művészet ellenben az egyiptomiak építészete, amely minden egyes legnagyobb és legkisebb megnyilvánulásával az egyiptomi embernek az istenhez, a világmindenséghez való viszonyának hordozója. A fáraók temetkezési helye nem egyéni izlésük kifejezője, hanem azé a viszonyé, amelyben a kozmoszal voltak s minden hatalmuk dacára nem

választhattak volna piramisok helyett fehér vagy fekete márvány fejfát vasráccsal, vagy rács nélkül. Ami nem azt jelenti, hogy nekünk a modern technika több lehetőséget ad, hanem azt, hogy nekünk a halálról sokkal kevesebb s egészen más gondolni valónk van, mint nekik. Művészet volt a görögök Akropolisza, amely a Parthenonnal, Erechtheionnal, Athéna Parthenossal nem mint különálló részekkel, hanem mint egy egész volt kifejezője az egész görög szellemnek. Ez a tér, a maga középületeivel és szobraival az egész görög élet lényegének hordozója: mindent adott, ami a görög ember világnézetében lényeges volt, az ember is az istenek viszonyát s a görög ember egész beállítottságát az élettél szemben. Az egyiptomiaknál a lakóház a művészet köréből kiszorult, mert a túlvilági élet szempontjából jelentősége nem volt. A görögöknél kiszorult, mert mindennapi életük közéletük szempontjából volt másodrendű. A lakóház kiszorult a középkor építészetéből is, amelynek főtárgya a templom, megint csak a középkori embernek az istennel, a világ mindenséggel való viszonyának kifejezője.

A középkor lezárásával a templomok jelentősége hanyatlani kezdett, a nem csupán a túlvilági életre beállított ember számára fontos lett mindenféle más is, ami azelőtt a világnézetbe nem fért bele, aminek azelőtt tehát a művészethez semmi köze sem volt. Ma már annyifelé vonja a modern élet szemünket, hogy fel kell, hogy vessük a kérdést: hol kell keresnünk a modern élet közös nagy világnézetét, amely a közös nagy világnézetét, amely a tömegek közös művésze?

Egy valami bizonyos! Nézzük akár a szocialista tanok hirdetői szerint a jövőt, akár máskép: a tömegeknek, a tömegek együttműködésének, a tömegek életközösségének korát éljük, illetőleg talán ennek a kornak az előjövételét. Amint a középkorban milliónyi embernek csak a túlvilági élettel szem-

ben való beállítottága számítotó, addig ma, a tudomány és a technika le nem tagadható reális haladása korában, a modern élet vissza nem csinálható differenciáltsága korában a közös élet-érzés mindenképen szerepet kell hogy játszon az emberek magasabb lelki életében. Oly korban élünk, ahol az emberi élet éppen áltálal nyer intenzitásban, hogy kezd minél kevésbé egyéni lenni, hogy csak egy óriási egész, egy mérhetetlenül komplikált gépezetnek egy kicsinyke rugója. De oly rugója, amely a maga kicsi, szinte automatikussá lett lüktetéseiben benne érzi az egésznek az életritmusát, s amely ezáltal sokkal nagyobb, sokkal mélyebb életet él — hisz az egésznek életét éli — mintha a maga kis erejét külön egyénten próbálná értékesíteni. Egy nagy összeharmonizálódás előjelét éljük, amikor az embereket nem a közös hit, hanem a közös tett: az élet közossége olvaszja egyggyé. S mi lehet ennek a kornak a világnézeti művészete? Nyilván az, amely az életben, a tettben, a munkában való egység kifejezője: a modern város, az emberek közös életének helye, a modern gyár, az emberek közös munkájának helye.

Ez a modern város nem lehet azonban valami olyasmi, amilyeneknek most a modern előkelő városrészeket, a villanegyedeket ismerjük. X úr apró tornyocskákkal telerakott villát épít, hetykét, égbetörőt, Y úr pedig laposat megnyugtató görög oszlopokat. S ezeket egymás mellé. Egymás bosszantására. Hadd szúrják ki Y úrnak a görög egyszerűséghez szokott szemét a tornyocskák! Különben is miköze hozzá, mindenki olyat épít, amilyen neki tetszik.

Nem, ha az életközösség érzete világnézeté tud lenni, — s erre látunk már biztató jeleket éppen a nagy háború közös szenvedéseiben — akkor a város, az utca, s az egységek háza is közügyé lesz már, s senki sem építhet házat úgy, hogy bele illő ne legyen az utcába, s az utcával együtt az egész város alaprajzába. Igen az alaprajzába, mert az ilyen város élete, fejlődése ugyanolyan szigorú megkötött törvényeknek van alávetve, mint az életközösségé, amely benne él. Ahogy a fáraó sírja szigoruan azt mondta, amije a halálról mondani valója volt, úgy ez a város is csak szigoruan azt mondhatja,

ami a benne élők életéről mondható. Ennek a városnak az ültetvényei szigoruan azt fogják kifejezni, amit lakói a levegő, a napsugár, az árnyék és illatról a maguk közös világnézetébe belevettek, amilyen szerepet ezek abban az életközösségben játszanak, jutottak légyen el akár tudományos megismerés alapján a levegő, s a napsugár szeretetéhez, akár ezeknek közvetlen testi élvezete által. E város házainak ablakai nem lesznek itt kicsinyek, amott meg nagyok, hanem szintén pontosan kifogják fejezni azt a megismerést, amire lakóik tudományosan és nem tudományosan a lakások világosságáról jutottak. E házak és városok pontosan tükrözni fogják mindazt, amit lakóik felületek és kiterjedések, vonalak és távolságok arányáról tudnak, amit földrajzi egyenetlenségek és geometriai testek összhangba hozására tehetnek. S az egész város tervrajzában kifejezésre jutó kompozíció annál zártabb, annál tisztultabb lehet, mennél egységesebb lakóinak a világnézete, mert ezzel együtt jár az akarás egységessége.

Utópia ez? Talán nem! A gót templomok legtöbbjét is évszázadokon át, sok generáció s száz meg száz mesterember építette, s az egységes vallásos megismerésük sugallta egységes nagy akarás e száz meg száz munkáját egységes nagy remekművé tette. S ez az egységes mű millió meg millió ember között vallásos érzése kiélésének helye volt. S ne volna valami hasonló lehetséges egy újonnan kialakuló világnézetben: a közös életézés korában? Különben még korunk gyenge lábón álló városfejlesztési politikájában is meg van már egy ebbe az irányba vezető tendencia. Hogy a házakat nem szabad össze vissza építeni, hanem csak meghúzott vonalban, hogy egy csatornázott városban a mosogató vizet nem szabad egyszerűen a kapu elé önteni stb. stb. Vannak városok, ahol utcákat hasítanak ki és tereket, ennek egyéni tulajdont képező házakat feláldoznak, sőt a legtöbb városban vannak bizonyos szabályrendeletek, amelyek a kirívó izléstelenségeket megátolják. Szerény kezdet, de mégis sok, ha arra gondolunk, hogy az életközösség érzése és gondolata milyen nagyon fiatal, s milyen nagy nehézségekkel küzd még.

De lássuk a megoldási kísérleteket. Mert ilyenek is vannak már! Tony Garnier lyoni építész könyvet írt az

ipari városról és tervet közöl róla.* Persze bizonyos szociális lehetőségeket tételhez föl, amelyek egyelőre még nincsenek meg, de amelyek nem tartoznak a jövőben a lehetetlenségek közé. Ezek: a városhoz szükséges telkek a közösség közös tulajdonát képezik; minden család külön házában lakik. A rendelkezésre álló területnek körülbelül a fele van beépítve, a másik fele be van fásítva s köztulajdon. A város egy nagy park, amelyet a gyalogosok minden irányban keresztelhetnek. tekintet nélkül az utcákra. Az épületek ebben a parkban magasabb művészi szempontok szerint vannak elhelyezve, amelyben egységes törvények szabályozzák a tér és az épületek geometriai tömbjeinek viszonyát, olyan törvények, amelyek a hasznosnak és az esztétikailag szépnek az összehangolásából keletkeztek. Rend és harmónia az egésznek az összefoglalója, ez ad magasabb építészeti lehetőséget a munkásnegyedek építőinek is.

Egy másik terv Auguste Perret-é. Ő torony városoknak képzei a jövő városait. Adva lévén a városi lakosság sűrűségének felső határa, Perret kikéi a mai modern városok építése ellen, ahol a házak egymás hátán, s összes ablakaik por, benzín és egyéb bűzökkel telített szűk utcákra nyílnak. Ő ugyanezt a sűrűséget néhány pontban egyesíti, s e célra 60 emelet magas tornyokat kíván konstruálni. Az ilyen tornyok magassága 250 méter, szélességük 150, két torony közötti távolság 300 méter. Könnyen el volna érhető, hogy minden emeleten 36 lakás legyen elhelyezhető, szóval az egész épületben 2160 lakás, amikben körülbelül 10000 ember fér el. Az élelmezési központok a toronyházak közepén vannak elhelyezve. E tornyok keresztalakúak volnának, ami a bűzös nagyvárosi udvarok kiküszöbölését tenné lehetségessé, s azt, hogy az összes lakások összes ablakai az utcákra nyílnak. Ezek a tornyok kertek és sporttelepek közepén állnának, s így elvolnának különítve a nagy útvonalaktól, amelyeken a forgalmat bonyolítják le. Az egész város telve fakkal, s a tizenegyedik emelet-től kezdve abszolút a nyugalom, abszolút tiszta a levegő. Ezek a tornyok a városok lakóinak igen sok idő és

igy energia megtakarítást jelentenének, a így a jövő társadalmi életének fejlesztéséhez is hozzájárulnának. — S az ilyen merész konstrukciók technikailag sem lehetetlenek, hiszen a vasbeton hallatlan építészeti lehetőségeket nyújt, amint azt az amerikai építkezés is mutatja.

S még egy példa. Le Corbusier-Saugnier-nek is van terve arra, hogy milyen legyen a jövő városa, de ő igyekszik ezt a tervet közelebb hozni a mai városépítési módhoz, hogy ezáltal könnyebben megvalósítható legyen tervének lényege, hogy a házak nem volnának négyzetes tömbökben építve, mint most minden oldalról, utcákkal határolva, s belül, szükségszerűen, kicsi, bűzös udvarokkal. Hanem széles kert-utcákban, keskeny, hosszú épületsíkokkal, amelyek frontja sokszorosan meg volna törve, hogy minél nagyobb legyen a felület, mely utcai kerre nyíljék. A mostani nagyvárosi U alakú házakra gondoljunk, amelyeket építetők azért építenek U alakúra, hogy mennél több lakásért kérhessenek utcai lakásokért járó labért. De ezeknek a házaknak az U két szára közé eső benyílója most még szűk és sötét, s nem különbözik a nagyvárosi udvaroktól másban, mint hogy közvetlenül az utcáról nyílik, Le Corbusier-Saugnier terve azért lényegesen más, mint ezek, mert nem egyszerűen ugynevezett utcai lakásokat akar nyerni, hanem levegőt és napfényt minden lakásnak, s ezt olyan épülettömbökben, amelyek alaprajza művészi szempontok szerint is kielégítő. Nem egyszerű U alakú házsort, — az U alakú házakra csak az egész elképzelésének könnyebbségéért hivatkoztunk — hanem olyat, amelynek az egyenes többszörös megtörése által nyert kiszögelései több napot, több levegőt jelentenek a lakásoknak, s amely kiszögeléseknek nemcsak a tömbjei vannak harmónikus egyensúlyban az utca egész felépítésével, hanem amelyek árnyékainak a nappal való változása az egész kert-utca szépségéhez és kellemességéhez művésziileg hozzá tartozik. Ime megint egy művészi szempont, amelyre városépítők eddig vajmi keveset gondoltak. — A házak homlokzata sima volna csak a nagy ablakok virágai díszítékek, a tetők simák, szintén növényi díszzel ellátva.

Persze az ilyen koncepcióknak is csak akkor van értelme, ha legalább egy

* La cité industrielle de Tony Garnier. Vincent és társai.

egész útca felépítését bízzák az építésze s ez csak középítéssel, vagy igen nagy tökéjű építetű csoportok útján történhet. Franciaországban még a háború előtt keletkeztek már házépítő részvénytársaságok ilyen tervek kiviteléhez, de persze ott is csak kisebb utcák felépítéséig jutott volna a dolog, ha a háború ezt a keveset is meg nem akadályozza.

A vasbeton óriási építési, s így egyúttal esztétikai lehetőségek útját nyitotta meg az építéssel számára. Momentális építéssel lehetőségét — Ma azonban még csak igen kis mértékben vannak meg azok a társadalmi előfeltételek, amelyek mindezekből próbálgatásnál nagyobb jelentőségű valóságot csinálhatnának.

DIENES LÁSZLÓ

KOSZTOLÁNYI DEZSÓ: A VÉRES KÖLTŐ

Mielőtt az örök városba lépsz, egy vásári kikiáltót kell megke-
rülölnöd, ki „mimóza lelkű örök-
gyermek“-nek „spleenes világfi“-
nak, „gonoszlélek“-nek, „rabdi-
ák“-nak, „magikus bűvész“-nek,
vagyis, egyszerűen, Wilde Oszkár-
nak kereszteli a regényíró. Azért
figyelmeztetlek erre a veszélyre,
mert tudom, a te fülednek is fáj
a piaci dobpergés.

*

Míntha sugaras őszben járnál.
Amihez hozzá érsz, fa, ember,
vagy akár a halott kövek is
szikráznak a termékenységtől,
mint a villanyosság, áramlik ben-
nük egy bűnben és fájdalomban
megdicsőült lélek lírája, ha le-
hajtod fáradt fejed, az élettelen
dolgokból is egy titokzatos, messzi
sziv dobogását hallod.

Igy viszi szépségét esküvőjére
a mítusos menyasszony és így
szórja szét az élet ünnepi extá-
zisában vérrel szerzett aranyait
a részeg milliomos, de a kék dom-
bokon, a Tiberis áradó vizein, a
koldusok elnyújtott üvöltésében

és a császár véres álmai felett is
uralkodik glóriásan a művész,
akinek ritmikusan osztó keze
vigyáz arra, hogy a halhatatlan
zene ütemei ne torzuljanak el
valami rongy és esztelen karnevál
olcsó, zúrós-bús muzsikájává,
aminek bomlott dallamai legfel-
jebb a csöcseléket mulattatják.
Es föld, város, óceán, vak száju,
éhes sírok, földig lesujtott és
bíborba magasztosult életek kó-
rusa, mintegy titáni maglya tűz-
brokátos, fojtó, sűrű füstje szalad
szüntelenül az ég felé.

Ó Idegen! A Te izmaid acél-
ból vannak és szívesen eljátsza-
nál a capitaliumi farkasokkal is:
törj le egy darabot a város kö-
veiből. Látod, a hófehér cararrai
márványból, vagy az utcák szür-
ke gránitkövéből vér csordul. Aki
ezt a várost felépítette, vérét
ágyazta a siket falakba.

*

„A véres költő“ komplexsuma
teljes egészében régen ismert és
adott, az emlékezés, amelyet ez
esetben történelemnek hívunk,
nemhogy megnehezítené, hanem,
ellenkezőleg jelentősen megkönny-
nyíti az író munkáját. Az emlé-
kezés szereti elnagyolni a dolgo-
kat és csupán a legjellemzőbb és
legérdekesebb vonalakat és ese-
ményeket menti meg a jövő
számára, mint a cigány jósnő,
aki a kéz kusza vonalaiból azon-
nal kiválasztja azt az egyet,
amely a végzetet revelálja. Em-
beröltök emlékezése, a történelem
is elvégzi az értékes és értéktelen
elemek kiválogatásának súlyos
munkáját és tér, idő és kulturák
távolsága inkább mikroszkop-sze-
rűen feltúlozza az elmúlt életek
és események jelentőségét. Így
tehát semmivel sem különb fel-

adat a histórián keresztül bevonulni az emlékezés szűrőjén leegyszerűsített multba, mint, tegyük fel, megoldani egy ma élő, szürke veréb életének szövevényes hálóját.

Es valljuk be: ebből a nézőpontból tekintve Kosztolányi Dezső nem törte fel Nero végzetének dióhéját, amint hogy egy mai veréb életének mély titkát sem oldotta volna meg, egyszerűen azért nem, mert — költő. Költő és nem regényíró és bár ez a két lehetőség nem feltétlenül zárja ki a másikat, de nem is minden esetben találkozik. A költő pedig egészen jól ellehet anélkül, hogy a regényíróval vérszövetséget kötne. A költő Kosztolányi nagyszerű munkát végzett akkor is, amikor a regényíró Kosztolányi véresen hullott porba a végzet érc-bástyái előtt.

A költő diadala ez a regény, aki egy megvilágosodott pillanatban a líra forró és misztikus tűzvészénél építi fel újra azt, ami már elvégeztetett, de nem helyettesíti a végzet munkáját és nem alkot oly irgalmatlanul életeket, mint maga a végzet. A görög tragédiák végzete, Madame Bovary, vagy akár Raszkolnyikov végzete oszthatatlanul egységes és befejezett, mintha maga az isteni dinamika működne bennük. De Kosztolányi Nero-ja csak esetleges, — néhol esetlen is, — a vér, ami testéből kicsordul és az is, amit másokból kicsorgat, történelmi név, Poppea pedig nem Neronak a végzete, hanem a regényírónak, aki a romlott, bájos és nagyratör római baba nélkül nem tudta volna a történelmi Nero alakját sem kivetíteni. Mit jelent ez? Bizonyára nem azt, hogy „A véres

költő“ rossz regény. Nem. „A véres költő“ csodálatos — lélekből szakadó líra.

Es igazi vér is csordul — a költőből. Seneca bölcs és bűnös alakján keresztül feszíti magát keresztre előttünk a költő, akinek tragédiája az, ami a szerencséje: játékos, mások korlátotságára és tehetlenségére felépített, roppant gyakorlatias világnézete, amellyel igazán egy mézeskalácsos is jól megélhetne! Seneca élete — önvallomás és halála olyan kritika, amelyet csak Kosztolányi, a művész írhatott meg Kosztolányiról, az emberről.

Es „Seneca nem volt többé“. De Kosztolányi, a költő él és mindig élni fog... GYÖRI ERNŐ

ARAD KULTURÁLIS ÉLETÉBŐL

A Kőlcsei Egyesület két hónapja

I.

Az aradi Kőlcsey-Egyesület negyedik előadó délutánja vagy meghittaradi kifejezéssel: negyedik zsúrja heves és élénk harcnak a sebhelyeit viselte a testén: annak a harcnak a sebhelyeit, mely a maga hullámszásával minden olyan kultúralakulásnak az életét kitélti, mely a művészet és a közönség kontaktusának megteremtését és állandósítását tűzi ki célul; ez a harc nem egyéb mint folytonos hullámszás a legtökéletesebb művészi nivó akarásának és a legtökéletesebb szuggesztív erő célzásának váltakozás fázisai között. A negyedik zsúr az abszolút színvonalra való törekvés tultengő jegyében folyt le a szuggesztív erő rovására. Nem a zenei részre gondolok ez alkalommal, a műsor bájos, üdítő ornamentikájára; Berger Lenke, budapesti zongora-

művésznő rutinos, finom felfo, rásu játékára, Zoltay Mátvás könnyed, csipkeszerű, grációz duettjeire, Szabó Gyula baritonista, erőteljes plasztikus tolmácsolásu énekszámára, hanem a műsor szerves alapvázára, mondhatnám kristályvonalára. Csíllag Imre, aradi főmérnök, valóban mesteri Faustfordításának felolvasott részleteire. Ez a fordítás, melynek első négy jelenésével ismerkedtünk meg, irodalmi esemény, nem hangos, káprázató, hanem csendes és magunkbamélyítő. A műfordításnak azzal a legszerencsésebb fajával volt dolgunk, amelynél a fordító egész belső lényegét feloldja a szerző gondolatvilágában és jászai könyvedséggel öltözteti az új nyelv köntösébe a régiből az alkotó ideákat, amelyeket sajátjává tett. Bármennyire hangozzék (is paradokszonszerűen, mégis igaz, hogy minden amit a fordító önönmagából adott, tulajdonképen a legtisztább Goethe, mert az a munka, amelyet végzett, nem mesteri átmásolás vagy önkényesen lírai szabadosság, hanem újraalkotás, rekonstrukció által való újrafeltámasztása egy idegen nyelv országába formázva. A nyelvezet erőteljes, zenei és tökéletesen anyagszerű, mert a szó ép olyan anyaga a költészetnek, mint a festészetnek a festék, szobrászatnak a márvány vagy a terrakotta. Az interpretálás nehéz munkáját ifj. Vass Gusztávné végezte diszkrét intelligenciával életet öntve a halott jegyekbe abból a belső lelkesültségéből, melynek érvényesülését hangbeli indiszpozíciója se tudta gyöngíteni.

Mindamellert az volt a benyomásunk, hogy ez emelvényen folyó dolgok nincsenek összhangban

a kétezer embert befogadó terem demokratikus tágasságával és nagyon messze játszódnak le a ma emberének lelki világától... Mert talán sohasem volt időszak, amelyben az emberek olyan hirtelen anynyira élszakadtak volna aművészet-től: a ma művészetétől is, nemhogy a tegnaptól, mint ez a mi korunk. Ezért állítottam mondanivalóm elején, hogy a zsur a szuggesztív erőrovására a tultengő nivóra törekvés jegyében folyt le. Értékes élmény lett volna keveseknek egy szemináriumszerű összejövetel keretében. A közönséget pedig más uton kell visszatéríteni a széphez: a szuggesztív erő jegyében. Öszintehatásra kell törekednünk a ma művészetének egyszerűbb eszközeivel, mert ma már az álszemérem, a művészeknek ez az egykor jótékony külsejü barátja, sem jön segítségül kendözgetésével...

BÁRD OSZKÁR RÓBERT

II.

Kiss József emlékezete. A fából idegenbe szakadt, de ott gyökeret is vert zsidó fiu tragédiáján lendül Kiss József egész költészete, művészi mivolta. Kora gyávaságánál, undorító önzésénél magasabb ideálokat lebegtet meg előtte a zseniálítás, de mert mindezen jelenkori realitásokat csak azon a fajon keresztül érzi, amelybe idegenként, még vendég jogot sem élvezve szakadt, lantja nem az ostor csattogástól hangos, nem a korbácsot ragadott Krisztustartja kezében... A megtámadott, a kirekedt és kirekesztett zsidó fiu önszerencsétlensége kiélléssé zeng, bong rajta búbajos szépséggel. De ez eddig ismeretlen hang volt a magyar költészetben. Ez a forra-

dalom! És felhangzott a magyar ugaron az üvöltés: vissza!

Es Kiss Józsefet nem engedte visszaverni zseniálitása. Erőteljes befejezést adott a nyavalygós Petőfi utánczók korának és előkészítette az új magyar tüneményes csillag eljövetelenek idejét. Hogy aztán ennek eljövetelekor élve a múlt lomtarába akarták csapni, az ennek a csodálatosan kiszínezett költő-tragédiának végső konturokba való kidomborodása. Kiss Józsefet megtagadta a kora, megtagadták fiai és pálmázni az utókort fogja majd.

Kiss József hetvennyolc éves korában meghalt. Halála nem tragikus életének folytatása: a csendes, az elfogyott öregség pihenésbe hajlása. Az aradi Kölcsey Egyesület, amely még élteben tervezett egy Kiss József ünnepélyt, sietett megemlékezni a nagy magyar költőről és talán az első szálat fűzte abba a pálmakoszorúba, amellyel Kiss Józsefet megfogják koronázni.

Az emlékűnnep legkiemelkedőbb száma és az egész ünnepséget uraló központja Bolgár Lajosnak az Aradi Hírlap szerkesztőjének, értekezése volt, amelyet az aradiszintársulat egyik tagja, Sipos Zsigmond olvasott fel. Bolgár Lajos költészettel megírt szimboluma a költősorsáról az értekezés elején maga egy költemény, amelyet Kiss József életének és művészetének alapos ismeretével méltatása követte. A szelid, elcsukló felháborodás, a bátortalan akarás, amely szívósságot leplez a prizma, amelyen keresztül ezer színre bomlanak a költőt ért üldözések, támadások és egyéb behatásai a társas életnek. Ezt szemléltető plasticitással domborítja ki az érte-

kezés. Megelőzően Mágori Mici az aradi színház tagja sok igyekezettel szavaltta el Kiss József balladáját, a „Gedővár asszonyát“ zongora kíséret mellett. Majd az értekezés után Ocskay tenorista és Tyron Szilvia opera énekesnő énekeltek néhány Kiss József költeményt az Avar ciklusból, amelyekhez Dr. Szelle Károly irt zenét.

A Kölcsey Egyesület rendezésében lefolyt emlékűnnepség dicséretet érdemel. FÁSKERTI TIBOR

ROMÁN FOLYÓIRATOKBÓL

Az *Evoluția* egyik legújabb számában I. Marțian a román „Ardeal“ elnevezés származását firtatja. Eddig ugyanis a tudományos világban az a nézet volt elterjedve, hogy ez a magyar „Erdély“ változata. Az Erdély név etimológiája pedig már ismeretes, régi századokból kelt magyar okiratokban *erdeu-eleve* néven szerepel, ami annyit tesz, mint „erdőn túl levő rész“.¹ A mai Biharmegye területén ugyanis királyi kezekben levő hatalmas erdőségek terültek el egykoron (róluk Roge Mester is bőven beszél a tatárok pusztításáról írott siralmas énekében), ezek alkották a magyar királyság körépsző zömének keleti határát és velük függ össze a „Király-hágó“ neve is. Későbbi krónikákban aztán e név változásokon ment keresztül s így lett: *erdeu-elev*, *erdenen* és végül a mai *Erdély*.

Míndezekről I. Marțian is így számol be értekezésében. De tovább is megyen: azt állítja, hogy a magyar *erdeu-eleve* „erdőn túli rész“ jelentésben a latin „Transilvania“ szolgai fordítása és a román „Ardeal“ sem a magyar „Erdély“-ből való, hanem a régi bizánci íróktól jött a román nyelvbe, kik ezt *Ardalos* néven említik és a még ősi hellén írók közvetítésével a trák nyelvből kapták.

Nincs sok beszélőnivaló ezen a délibabos szószármaztatáson. Mindössze azt lenne kívánatos tudni, honnan lehet kitudni az *erdeu-eleve* elnevezés előttről a *Transilvania* használatát? Hogy a bizánci íróknál előforduló *Ardalos* elő-

¹ Vö. Zolnai Béla — Nyelvtudományunk a könyvnyomtatás koráig. A Magyar Tud. Akad. kiadása.

fordulásában ne is kételkedjünk. Hol vannak már akkor a „klasszikus hellén írók“, mikor Traján császár moesiát telepesei beházasodnak Decetbál népmaradványainak családjaiba?

Meg kell mondani, hogy e felszólalás nem gáncs akar lenni, hanem a tudományok semlegességének hangsúlyozása. A tudományok és köztük is az egyik legfontosabb: a történelem nem szolgálhatnak nemzeti érdekeket. Azok a mondák, melyek regényessé és hőmésivá tudják festeni egy nép nemzetét, alkalmaskak lehetnek a nemzeti öntudat felélesztésére, de tudományos érvelésekbe érzelmi szálakat szőni igen káros a tudományok tekintélyére nézve. A román akadémikus gondolkozásnak sikerülhet bebizonyítani a román néprák származását, de nem nyer többet vele, mint a magyar sovínizmus az Atillától leszármazott örökösödési joggal. Reális történelmet kell adni, elmondani, hogy mi történt 1848-ban Bukarestben. De ez az „Új Világ“-nál nyomott magyar nyelvű tankönyvekből is kimaradt.

(AZ ERDÉLYI ROMÁN ÉS MAGYAR INTELLEKTUELLEK KÖZELEDÉSE). Ilyen címen e sorok írója cikket írt a *Gandrea*-ban, melyben a közeledésre reális tanácsokkal szolgált és kimutatta az itteni három nép évszázados történelmi hatásait annak igazolására, hogy e népek tudnak egymás mellett békében élni. A cikk visszhangot vert fel a román napisajtóban is, vélemények hangzottak el körülötte és míg a román újságírók szindikátusának tavalyi gyűlésén a fiatal román írók közül is csak hárman (Cézar Petrescu, D. I. Cu. u és Adrian Maniu) szólaltak fel a közeledés és nemzetiségi újságírók ügyében, mindhárman a *Gandrea* gárdájából, addig az idén már ugyszólván közhangulat volt a közeledés sürgetése. Magyar részről is meg kell érteni tehát ezt a hangot. Most amikor az „Országos Reformkör“ emelkedett programjával és első lépésével reális formába ömlik ama tegnap még szintén csekélyszámú magyarok törekvése, akik a közeledés szükségességével már rég tisztában vannak, nem árt tudni a szervezkedő magyar intellektuelleknek, hogy román részről is jönnek őszinte hajlandóságok.

„Az erdélyi románok és magyarok kibékülése — írja a *Gandirea* szer-

kesztősége a fenti cikk előtt — benünket még folyóiratunk megjelenése előtt foglalkoztatott. Mikor pedig az a gondolatunk jött, hogy a megvalósulás útjára lépünk, vezető szempontunk ez maradt. És ha kilenc hónap után sem értünk el sok eredményt, amit csinálhattunk, becsületesen elvégeztük, hogy megszüntessük a régi ellenségeskedést, amely a román kulturára olyan veszedelmes, mint a környező más erdélyi nemzetekére“.

„Egy kezdet mindenestre megindult már. A köztünk nőtt erdélyi magyar írók fordításokban ajánlva voltak a román közvéleménynek, viszont a szélesebb körben ismert román írókat magyarra fordították. Mindkét tábor napilapjai és folyóiratai kezdik a megérdemelt értékeléssel fogadni egymás intellektuelljeit s a kölcsönös elismerés gondolata azokból a felfedezett értékekből született meg, amelyek eddig az ismeretlenség hamuja alatt senyvedtek, ugyanazon környezetből egyazon útra és a tegnapi hidegséget kölcsönösen kárhóztató érzésekből barkádoztott ki“.

„Ott, ahol tíz politikai generáció fáradozása nem sikerült, győztesen került ki a művészet. A kezdet megindult és nincs emberi erő, aki útjába állhasson a szeretetnek és egyetértésnek, amely jön, jön...“

A román sajtónak a fenti cikk ügyében megnyilatkozó állásfoglalására még lesz idő visszatérni, egyelőre elég volt a *Gandrea* magatartásával foglalkozni. De a testvéri egyetértés csak jöjjön, jöjjön.

KERESZTURY SÁNDOR

ROMÁN IRODALMI EST ARADON

Aradváros románsága minden időben nem is annyira számánál, mint műveltségénél fogva jelentett súlyt az ország román közéletében. Mindenkoron Arad volt az, ahonnan a románság erdélyi vezetői kitermelődtek. Ez bizonyos tradicionális súllyal nehezedik Arad románságára, feladatot jelent számára, amelyet meg kell oldania. És az ez irányban teendő lépések első komoly bizonyossága a február 5-ikén az aradi Kulturpalotában megtartott irodalmi estély volt.

Az estély nivója megfelelt az első ilyen kísérlettel szemben felállított követelményeknek. A rendezőség úgy intézte a dolgát, hogy csak helyi szerzőket és szereplőket szólaltatott meg, bár beígérték a jövőre vonatkozólag a

román közéleti nagyságok és tekintélyek aradi szerepléseit is. Stefan Balcest főhadnagy prólogja egy már kiforrásban levő költő munkája. Dante Gherman tanár tudományos felkészültséggel egy darab történelmet adott Moldova és Muntenia fejedelemségek egyesüléséről, majd Tyron Szilvia énekelte olasz szöveggel Tosca imáját, oly művészi munkával és oly biztos énektudással, hogy méltán érdemelte ki a közönség szeretetteljes ovációját. Varga Péter I. Alexandrinak egy víg monológját adta

elő, majd A. Lipován segédtanfelügyelő által betanított és dirigált énekkar énekelte két igen szép indulót.

Mi örömmel üdvözljük a rendszerített román kulturelőadásokat, mert a két nemzet lelkét legelső sorban a két nemzeti kultúra egy magasabb rendű színhézi forraszthatja egybe, csupán a nemzeti vágyainak beteljesülését kiélő természetes fajszeretet sovíniszta tulcsapongásaitól félünk. Testvér kultúrát jelent a román és magyar és nem ellenséges kulturákat! FÁSKERTI TIBOR

Színház és bál **YES** porcellán pu-
előtt *amerikai* **YES** dert használjon
Zöld zárószallag nélkül hamisítvány.

SZAMOSUJVÁRI

SERTÉSHIZLALÓ
ÉS HUSIPARI R.-T.

SZAMOSUJVÁR

Kaczér Illés

Megjött a Messiás

Dráma

Bárd Oszkár

Silvio lovag

Dráma

*Kaphatók minden könyvkereskedésben és a kiadó
Lapkiadó Részvénytársaságnál Cluj—Kolozsvár*

Keleti Ujság és estilapja az

5 Órai Ujság

a legnépszerűbb napilapok!!

Mezőgazdasági Bank és Takarékpénztár R.-T.

KOLOZSVÁR, FÓTÉR 9.

○○○○○

FIÓKINTÉZET:

DÉS

Betéteket elfogad könyvecskére vagy folyószámlára a legmagasabb kamatozás mellett. — *Leszámitol* váltókat és kölcsönöket a legelőnyösebb feltételek mellett folyósít. — *Mutalásokat* Középeurópa bármely államába fix-áron, vagy napi árfolyamon a leggyorsabban és a legjutányosabban eszközöl.

AGRÁR TAKARÉKPÉNZTÁR RT. MAROSVÁSARHELYEN

Saját tőkéje : 24,000.000 Lei

Fiókontézetet: Csíkszereda, Gyergyószentmiklós, Kézdivásárhely, Marosludas, Nagyenyed, Nyárádszereda, Parajd, Sepsiszentgyörgy, Székelykeresztúr, Székelyudvarhely.

Érdekköréhez tartozó ipari és kereskedelmi vállalatok:

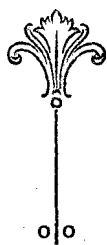
Marosludasi Mezőgazdasági Termény- és Áruraktár r.-t. Marosludas,
Fischer-féle folyékony pótkávégyár r.-t. Marosvásárhely,
„Vinegra“ ecetgyár b. t. Marosvásárhely,
Székely és Réti Erdélyrészi Butorgyár r.-t. Marosvásárhely,
Tégla és Agyagárugyár r.-t. Marosvásárhely,
Megyesfalvi Góztégla- és Cserépgyár r.-t. Megyesfalva,
Erdélyrészi Építő r.-t. Marosvásárhely,
Székely Gazdák Szövetkezete, Marosvásárhely,
„Orient“ behozatali és kivitelű r.-t. Marosvásárhely,
„Coloniale“ kereskedelmi r.-t. Marosvásárhely,
Székelyudvarhelyi Bőrgyár r.-t. Székelyudvarhely,
Ósmaroszzéki Faipari r.-t. Szováta,
Domnikai Faipari r.-t. Domnik,
„Fortuna“ zsiradék és vegyipari r.-t. Marosvásárhely,
„Romanopharmacia“ vegyszeti gyár r.-t. Marosvásárhely,
Lingner szövőgyár r.-t. Nagyenyed.

Foglalkozik a banküzlet minden ágával!

Erdélyi
Mezőgazdasági
Részvény
Társaság
CLUJ

Farmati
Lajos
 bõröndös és bõr-
 diszmûáru készitõ

o o

Strada Memorandului 16.
 [régi Uniõ-utca.]

TRANSYLVANIA

▲

mentholos sósborszesz
 egy házból se hiányozzék.

▼

KAPHATÓ MINDENÜTT!

Erdélyi Bank

és Takarékpénztár R.-T.
CLUJ—KOLOZSVÁR

Piata Unirii (volt Mátyás király tér) 32. szám.
(Saját ház)

Alapítva:
1894-ben.

Fióköntézet:
TORDÁN.

Leggyorsabban eszközöl átutalásokat a belföld és külföld bármely piacára a legelőnyösebb feltételek mellett. Idegen pénzek vétele és eladása. — Betéteket a legmagasabb kamatláb mellett gyümölcsöztet naptól-napig és azokat felmondás nélkül bármikor visszafizeti. Betéteket terhelő tőkeamatadóta bank sajátjából külön fizeti

GANZ

villamossági
részv.-társaság
üzemvezetősége
Kolozsv., Széki-
palota. Tele-
fon: 403. sz.

Elvállal elektromos
világítási berendezéseket. — Anyagok állandóan raktáron :: ::

Fülöp Ferenc

műasztalos. Cluj-Kolozsvár, Strada Pata
(volt Garai János-u.) 114 sz.

Tervez és készít háló-, ebédlő-, uri-, fogadó- és leányszobákata legegyszerűbbtől a legmodernebb kivitelig. Valamint boltberendezéseket és portálokat kifogástalan minőségben.

ÁTUTALÁST

bármely külföldi országba
közvetlen összeköttetései
alapján eszközöl a

KÖZGAZDASÁGI BANK

UNIÓ-UTCA 20.

III

Váltóeszámitolási. Beté-
tek napiól-napig való ka-
matoztatása. Átutalások
belföldi forgalomban! I-
degen pénznemek vétele
és eladása

Megjavult a közbiztonság

Már nem fojhatja meg
az az átkozott köhögés,
mert megérkeztek
békebeli minőségben
az Egger-féle gyógycukorkák
Kapható minden
gyógyszertárban és drogeriában

MODERN KÖNYV ÉS ZENEMŰKERESKEDÉS

a világirodalom
legkiválóbb és
legfrissebb alkotásainak; bel- és
külföldi napilapok, folyóiratok,
divatlapok stb.
állandó nagy-
raktára a

FRIEDMANN HIRLAPIRODA
CLUJ-KOLOZSVÁR. FÜTÉR 26 SZÁM.

Hirsch Ödön
szeszgyára

Cluj,

Magyar-utca 86 sz.

Renner Testvérek és Társai Bőrgyár Részvény-Társaság

Telefon: 13-46, 795, 547.

Cluj-Rolozsvár

Sürgöncim: „Derinata” Cluj

Románia legnagyobb és legmodernebb bőripari üzeme. Előállít:

Bőrgyárában:

borju- és marha-, chevreau-, chevette és butorbőröket, croupon-, láb- és bivalyaltalpakot, talpbélést, hasításokat, barna- és fekete tehénbőrt, borjubőrt, fekete és naturblankbőrt, huzóbőrt valamint bőröndbőröket.

Cipőgyárában:

Box-, chevreau-, lakkcipőket és színes férfi-, női- és gyermekcipőket elsőrangú kivitelben

Gépszijgyárában:

vizesen nyújtott gépszijakat mindenféle méretben és erősségben, egyszerű és dupla kivitelben, dynamo, compressor, Gatter és félkeresztszijakat, varrószijakat, bőrszinorokat, technikai bőroket és cipőramát.

Fiókok:

BUKAREST, BRASSÓ, TEMESVÁR,
NAGYSZEBEN, CERNAUTI, SZATMÁR,
DÉVA, MAROSLUDAS, BOKSÁNBÁNYA,
ORAVICABÁNYA, DETTE ÉS MINDEN JELENTÉKENYEBB VÁROSBAN.